

♦ Autor obálky: J. G. Mandel

Končíme s rokom 2018

Keď dostanete do rúk toto číslo, bude už koniec marca 2019. Pomaly sa stáva tradíciou, že noviny vychádzajú so značným oneskorením. Viackrát som to už písal, a musím to pripomínať stále, že oneskorené vydávanie novín nie je z lenivosti redakcie, ale kvôli zlému nastaveniu prideľovania dotácií zo strany štátu. Situácia sa výrazne nemení, hoci realizátori projektov upozorňujú, že prostriedky prideľované v druhej polovici kalendárneho roka negatívne ovplyvňujú chod projektov. Zrejme si na to budeme musieť zvyknúť.

Myslím, že nebudem sám, kto do novej organizácie – Fondu na podporu kultúry národnostných menšín - vkladal veľké nádeje. Nádej, že sa celý proces od podania projektu až po jeho realizáciu naozaj zrých-

li. Veril som, že peniaze dostanú organizácie v tom najhoršom prípade do mája. A veril som aj tomu, že sa zvýši transparentnosť a odbornosť pri prideľovaní dotácií.

Aká je realita? Hneď prvý rok fungovania fondu v prípade rómskej národnostnej menšiny nedopadol dobre. Aj napriek tomu, že objem finančných prostriedkov sa zvýšil z pôvodných 600 tisíc eur na 1,7 milióna eur, mám pocit, že bolo podporených menej projektov ako tomu bolo v čase, keď dotačný systém fungoval na úrade vlády. A nie som ani sám, kto s fungovaním fondu a jeho komisií nie je spokojný. Hneď po prvom rozhodnutí riaditeľa fondu o prideľovaných dotáciách v máji 2018 prišiel na fond otvorený list, v ktorom signatári poukázali

na niektoré podivne pridelené dotácie a sumy podpory jednotlivých projektov, ale aj na konflikt záujmov v komisiách. Až na tlak časti rómskej odbornej verejnosti fond musel projekty prehodnotiť ešte raz. Vymenili sa niektorí ľudia v komisiách. V sporných projektoch sa kozmeticky znížila výška pridelennej sumy. To je tak asi všetko.

Detailné vyhodnotenie projektov z roku 2018 bude možné až po ich ukončení, keďže realizácia je možná do marca 2019. Už teraz je ale zrejmé, že niektorí realizátori nedodržiali účel projektov a výstup nezodpovedá prideleným finančným prostriedkom. Uvidíme, čo na to povie samotný fond.

V novinách sme sa snažili zmapovať čo najviac udalostí za rok 2018. Nie len z vlastnej autorskej tvorby, ale aj zo servisu Tlačovej agentúry Slovenskej republiky, ktorý si samozrejme platíme. Vďaka tomu sme mohli

z archívov agentúry vyhľadať archívne fotografie dokumentujúce dvadsať rokov od ničivých povodní v obci Jarovnice. Vytvárame tak archív kultúrno-spoločenského života Rómov na Slovensku, nepretržite od roku 1991. Bohužiaľ, ako jediní. Rovnako je to s rómskym jazykom, ktorý v novinách pravidelne prinášame tiež od roku 1991. Jazyk v novinách sa využíva aj vo vzdelávacom procese.

V poslednom čísle máme presah do roku 2019. Začiatkom roka udelil prezident SR Andrej Kiska vyznamenania aj trom Rómom. Je to udalosť, ktorá musí byť zaznamenaná.

Všetkým čitateľom ďakujem za prejavenu dôveru, spolupracovníkom za ochotu pri tvorbe novín. Snáď sa budeme môcť stretnúť aj pri novinách s označením 2019.

Roman Čonka,
šéfredaktor Romano nevo lil

Á. Ravasz: Podporili sme projekty spojené s bývaním v Dobšinej a Lukove

Bratislava, 21. október (TASR) – Dovybavenie bytov nižšieho štandardu v Dobšinej a opatrenia na zvýšenie bezpečnosti bývania v Lukove sú projekty v oblasti bývania, s ktorými sa na Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity obrátili verejnosť a samospráva v priebehu roka. Z nášho rozpočtu sme tieto žiadosti podporili v prvej vlne dotácií. Pre TASR to povedal vládny splnomocnenec pre rómske komunity Ábel Ravasz.

V Dobšinej ide o byty nižšieho štandardu, ktoré postavilo mesto. „Pod dovybavením (20 000 eur) sa rozumie dodávka a práce spojené s inštaláciou sprchovacích kútov a dodávkou elektrických sporákov do nájomných bytov. Výška nášho príspevku predstavuje 38% celkového rozpočtu,“ priblížil. Dodal, že by boli radi, keby sa Dobšiná zapojila do plánovaného projektu rómskych domovníkov. Projekt by sa mal onedlho začať a jeho podstatou je zamestnať ľudí z komunity, ktorí budú dozerať na správu domu.

V obci Lukov v okrese Bardejov je to oprava fasády, vchodových dverí a schodísk (7 000 eur), ktoré boli v stave ohrozujúcom bezpečnosť obyvateľov bytov. Na opravu úrad prispel približne 42% z celkového rozpočtu, uviedol splnomocnenec.

Obce majú na vyčerpanie poskytnutých financií dva roky, keďže v oboch prípadoch ide o kapitálové výdavky. V súvislosti s kontrolou realizácie projektov konštatoval, že úrad tento rok prijal nové, prísnejšie pravidlá, v ich rámci je aj kontrola vykonávaných prác a porovnanie s predchádzajúcim stavom.

Oddelenie pre neprispôsobivých občanov v Poprade už neexistuje

Poprad, 29. november (TASR) – Oddelenie pre neprispôsobivých občanov v Poprade už neexistuje. Mesto Poprad totiž zmenilo jeho názov po kritike zo strany Kancelárie verejného ochrancu práv a verejnosti. Podľa verejnej ochrankyne práv Márie Patakyovej tak preukázalo svoj progresívny prístup k riešeniu problémov.

Patakyová vyzdvihla rýchlu a konštruktívnu reakciu samosprávy na kritiku za nevhodnosť pomenovania oddelenia po tom, ako zverejnili správu o činnosti oddelenia rodiny a neprispôsobivých občanov. Po upozornení vyvinulo mesto snahu vedúcu k náprave. Výsledkom je nový a vhodnejší názov – oddelenie rodiny a marginalizovaných skupín. Nový názov oddelenia radnica odborne konzultovala aj so splnomocnencom vlády pre rómske komunity Ábelom Ravaszom.

„Úrad tak zareagoval na naše nesúhlasné stanovisko k používaniu pojmu v Správe o činnosti oddelenia rodiny a neprispôsobivých občanov za rok 2017 v meste Poprad a taktiež na označenie oddelenia. Upozornili sme, že používanie pojmu nie je stanovené zákonom a neexistujú ani iné dôvody na jeho používanie, pretože nie je previazané s poskytovaním akejkoľvek sociálnej pomoci, a navyše nevyjadruje rešpekt k ľudskej dôstojnosti každého jedinca,“ napísala Patakyová v liste adresovanom vedeniu mesta Poprad.

„Výkon každodennej práce sociálnych pracovníkov je stále rovnako kvalitný v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania pri poskytovaní sociálnych služieb a zameraný na zlepšenie kvality života všetkých obyvateľov mesta. Je to tak bez ohľadu na to, či sa klientela bude nazývať znevýhodnená komunita, komunita ohrozená spoločenským vylúčením alebo komunita zotrvávajúca v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby,“ dodal hovorca mesta Poprad Marián Galajda.

Iniciatívu, ktorú samospráva po kritike vyvinula v snahe o zjemnenie názvu, ktorej výsledkom je jeho zmena, ombudsmanka víta. „Po odporúčaní najst vhodnejšie alternatívy pomenovania mesto vyhladalo odbornú konzultáciu na odstránenie nedostatku, čím preukázalo svoj progresívny prístup k riešeniu problému,“ konštatovala Patakyová, ktorá o reakcii radnice listom informovala aj Združenie miest a obcí Slovenska a Úniu miest Slovenska s odporúčaním, aby na príklade najväčšieho mesta pod Tatrami inšpirovali svojich členov k podobným pozitívnym zmenám. „Verím, že prístup mesta Poprad môže slúžiť ako príklad dobrej praxe aj pre iné obce a mestá na Slovensku,“ uzavrela.

V Drienici si ľudia pracujúci s Rómami vymieňali skúsenosti

Drienica, 19. november (TASR) – Ľudia, ktorí sa angažujú v rómskej problematike, sa stretli v Drienici pri Sabinove na druhom stretnutí neformálnej platformy Savore. Dvojdnové podujatie sa konalo pod záštitou Rady Konferencie biskupov Slovenska pre Rómov a menšiny s podporou nadácie Renovabis.

Ako informoval koordinátor Savore Róbert Neupauer, 16. novembra vystúpila rómsko-slovenská kapela F6. „Riaditeľ Gréckokatolíckej rómskej misie a iniciátor platformy Savore Martin Mekel v úvodnom príhovore prítomným povedal, aby mali vieru pre obrátenie a spasenie Rómov. Potom Rómovia majú čo ponúknuť slovenskej spoločnosti. Povzbudil členov Savore s tým, že práca s vylúčenými rómskymi komunitami má napriek mnohým frustráciám veľký zmysel,“ uviedol Neupauer.

Program otvoril 17. novembra predseda Rady Konferencie biskupov Slovenska pre Rómov a menšiny a košický arcibiskup Bernard Bober, ktorý vo svojom príhovore k stovke účastníkov spomenul svoj osobný kontakt a skúsenosti s Rómami. Zástupca predsedu Prešovského samosprávneho kraja a poslanec Národnej rady SR Jozef Lukáč (OLaNO) vyzdvihol nielen to, že Savore spája ľudí, ktorí sa venujú práci s Rómami od politiky cez školstvo, sociálnu prácu až po mladých, ale najmä, že sa to deje v spolupráci s cirkvou.

str. 3 >>>

Prezident udelil štátne vyznamenania

Prezident Andrej Kiska udelil v utorok 8. januára štátne vyznamenania tridsiatim osobnostiam. Medzi ocenenými sú aj zástupcovia Rómov.

◆ Prezident ocenil 15 mužov a 15 žien. Foto: prezident.sk

Príhovor prezidenta

„Zišli sme sa tu dnes, aby sme oslávili život a dielo pätnástich žien a pätnástich mužov. Aby sme vzdali hold ich poctivej práci, nevšednému talentu, osobnej odvahe či výnimočnému prínosu pre našu krajinu. Je pre mňa osobným potešením a veľkou ctou v mene Slovenskej republiky udeliť najvyššie štátne ocenenia tridsiatim ľuďom, vďaka ktorým je naša krajina lepším, krajším, múdrejším, slušnejším i spravodlivejším miestom pre život nás všetkých.

Slovenská republika oslavuje 26 rokov od svojho vzniku. Je milou, dôstojnou a zároveň dôležitou tradíciou pri príležitosti narodenín moderného demokratického Slovenska vyznamenať osobnosti, ktoré významne prispeli k zdravému rozvoju našej krajiny, jej slobody, kultúrnosti a prosperity. Je to šanca vyzdvihnúť zásluhy žien a mužov najlepšie reprezentujúcich hodnoty, na ktorých naša spoločnosť stojí a ktorými by sme sa mali riadiť pri našom spolunažívaní. Tak ako každý rok bol výber ťažký, pretože tých, ktorí by si dnes ocenenie zaslúžili je na Slovensku určite viac. Známych, ale aj menej známych občanov našej krajiny, na ktorých môžeme byť právom hrdí.

O to viac ma teší, že sa mi dnes ako prezidentovi opäť dostalo cti oceniť nielen výnimočné individuálne výkony, ale niečo dôležitejšie. Môžem vyznamenať ľudí, ktorí v nás vzbudzujú hrdosť, podnecujú lásku k Slovensku. Ľudí, ktorých životné príbehy naplňujú príbeh našej krajiny sebavedomím, rešpektom i citom. Skutočných lídrov, ktorí ukazujú ako riešiť problémy, prekonávať prekážky, inšpirovať ostatných. Ľudí, ktorí pomáhajú tvoriť, chrániť a rozvíjať spoločnú identitu Slovenskej republiky.

V tomto roku si pripomenieme 30. výročie najdôležitejšej udalosti v moderných dejinách našej krajiny. V novembri 1989 sme sa zbavili režimu, ktorý šliapal po našich právach a slobodách. Vďaka odvahe,

spoločnému úsiliu a schopnosti správne sa rozhodnúť sme súčasťou slobodnej, demokratickej Európy.

Som veľmi rád, že sa môžem v mene občanov Slovenskej republiky poďakovať ľuďom, ktorí v kritických okamihoch prejavili statočnosť a odvalu vzdorovať zlu.

Dnes mám tú česť tiež oceniť slobodnú umeleckú tvorivosť, športovú súťaživosť a vytrvalosť. Prejaviť rešpekt k ochote postaviť sa za spravodlivosť a slušnosť. Znova si pripomenúť, že ako spoločnosť sme iba takí silní a úspešní, ako účinne sa dokážeme postarať o tých najslabších a najzraniteľnejších spomedzi nás. Či už ide o jednotlivcov alebo celé komunity, ktoré potrebujú našu pozornosť a našu pomoc.

Je mi ctou podporiť dnes vynaliezavosť, zvedavosť, túžbu po pravde a poznaní. Vďaka nim lepšie rozumieme svetu, v ktorom žijeme a lepšie sa dokážeme pripraviť na to, čo nás čaká.

Ďakujem vám v mene občanov Slovenskej republiky, ktorých dnes ako prezident zastupujem. Ďakujem vám za výnimočné zážitky a radosť, ktorú nám prinášate. Ďakujem vám za inšpiráciu, ktorou nás motivujete a poznanie, ktorým nás obohacujete. Ďakujem vám, že nám pomáhate byť lepšími ľuďmi, lepšou spoločnosťou, lepšou krajinou.“

Ocenení Rómovia:

Zuzana Kumanová

Pribinov kríž I. triedy za mimoriadne zásluhy o sociálny rozvoj Slovenskej republiky v oblasti etnografie a histórie.

Roman Patkoló

Pribinov kríž I. triedy za mimoriadne zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky v oblasti interpretačného umenia.

Klára Orgovánová

Rad Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy o rozvoj demokracie a o ochranu ľudských práv a slobôd.

P. Pollák: V rómskych osadách sa objavili podozrenia z volebnej korupcie

Bratislava, 10. november (TASR) – V minimálne dvoch prípadoch na východe Slovenska sa objavili podozrenia z kupovania voličských hlasov. Pre TASR to uviedol člen Štátnej komisie pre voľby a kontrolu financovania politických strán Peter Pollák, ktorý pozoruje priebeh volieb najmä v rómskych osadách. Ako dodal, voliči dostali lístočky s menami kandidátov.

Pollák už navštívil obec Boťany v okrese Trebišov a Luník IX v Košiciach. V oboch prípadoch zaznamenal podozrenia z volebnej korupcie. „V rukách rómskych voličov sa vyskytli nejaké ťaháčky, lístočky, na ktorých boli napísaní kandidáti. A zrejme je naozaj pravdou to, že v mnohých komunitách niekto ovplyvňuje rómskych voličov nekalým spôsobom,“ priblížil.

V oboch prípadoch privolali policajnú hliadku, ktorá mala ľudí predviesť a ďalej prípady vyšetrovať.

Pollák tvrdí, že voliči mu potvrdili, že lístky si nepísali sami. „Rómovia z mnohých osád chodia k voľ-

bám s lístočkami, s akousi náповedou a s veľkou pravdepodobnosťou im niekto tieto lístočky dal. Keď sme sa rozprávali v Boťanoch, tak nám Róm povedal, že mu to niekto do ruky dal. Tú istú odpoveď sme dostali aj na Luníku IX. Takže oni si to sami nenapísali,“ dodal Pollák.

Podľa hovorkyne Prezídia Policajného zboru Denisy Baloghovej je priebeh volieb zatiaľ pokojný. „Nezaznamenali sme narušenie, policajti sú od skorého rána v teréne a ostanú, samozrejme, až do konca volieb. Sú pripravení zasiahnuť v prípade, ak si to situácia vyžiada,“ informovala.

Nových starostov, primátorov a komunálnych poslancov si v sobotu volia obyvatelia v takmer tritisíc mestách a obciach. Voliť môže viac ako 4,4 milióna obyvateľov, a to plnoletí občania SR aj cudzinci. Hlasy možno odovzdať iba v mieste trvalého bydliska.

Počet rómskych starostov a starostiek sa zvýšil

„V porovnaní s výsledkami komunálnych volieb 2014 vidíme nárast počtu starostov a starostiek otvorene sa hlásiacich k rómskej národnosti asi o tretinu. Rast počtu rómskych starostov a starostiek je v období posledných dvadsiatich rokov kontinuálny,“ uviedol pre RNL Ondrej Poduška z Národného demokratického inštitútu pre medzinárodné záležitosti Slovensko (ďalej NDI). Komunálne voľby sa na Slovensku konali 10. novembra 2018, pričom sa ich zúčastnilo 48,7 % oprávnených voličov.

Vyššie zastúpenie Rómov a Rómiiek v samosprávach podľa Podušku súvisí s nárastom obcí, v ktorých Rómovia predstavujú viac ako polovinu populácie, zároveň však aj s postupnou emancipáciou rómskych voličov a rómskych kandidátov. „Z pohľadu NDI vnímame tento trend ako pozitívny dôkaz toho, že si rómski voliči uvedomujú, že ich záujmy bude zodpovednejšie zastupovať priamo člen ich miestnej komunity,“ spresnil.

Počty rómskych poslancov miestnych zastupiteľstiev zostávajú podľa NDI v porovnaní s rokom 2014 zhruba na rovnakej úrovni. Mierne narástol počet obcí, kde majú Rómovia väčšinu v miestnom zastupiteľstve – v súčasnosti je takých obcí na Slovensku viac ako päťdesiat.

Podľa Ondreja Podušku by mohlo byť v obciach zvolených viac rómskych kandidátov, keby bola väčšia ochota pristúpiť ku kompromisným riešeniam medzi kandidujúcimi Rómami. „Napriek tomu, že počet obcí, kde kandidovali na post starostu viac ako štyria rómski kandidáti bol v týchto voľbách nižší, než v predchádzajúcich, znova sa potvrdilo, že z neschopnosti hľadať kompromis a diplomatické ústupky sa vo finále tešia nerómski kandidáti, a to aj v obciach s výraznou prevahou rómskeho elektorátu. Na druhej strane, minimálne v jednej obci v okrese Košice – okolie prinieslo včasné odstúpenie jedného rómskeho kandidáta jasné víťazstvo inému Rómovi. Dúfame, že tento príklad nezostane pre budúce voľby zabudnutý,“ upozornil.

Kampane nesmerovali len na rómskeho voliča

V priebehu tréningov a konzultácií, ktoré NDI organizoval pre kandidujúcich Rómov a Rómkyn sa téma cieľových skupín kampane objavovala veľmi často. „Kandidáti, s ktorými sme sa počas školení stretli, otvorene hovorili o tom, že svoju kampaň zameriavajú predovšetkým na rómskeho voliča. Avšak takmer každý z nich obratom dodával, že ani nerómskych voličov nechcú v rámci kampane vynechať, lebo každý hlas sa ráta. Mnohí spomínali, že medzi Nerómami majú dobrých kamarátov, ktorí ich podporia, ďalší zasa verili, že aj Nerómov dokážu presvedčiť svojím programom. Pri hodnotení výsledkov volieb tak niektorí zvolení kandidáti spomínali, že k ich zvoleniu výrazne prispeli aj nerómske hlasy,“ hovorí o kampaniach O. Poduška.

Inštitút NDI sa v rámci prípravných stretnutí pre kandidátov zameriaval aj na konzultácie volebných programov. Podľa NDI väčšina účastníkov vzdelávania mala pomerne jasnú predstavu o tom, čo by ako budúci starostovia chceli pre svoju obec urobiť. Základné programové okruhy sa väčšinou dotýkali školstva – najmä výstavby či modernizácie základných a materských škôl, zamestnanosti – niektorí kandidáti otvorene plánovali aj vytvorenie sociálneho podniku v obci, sociálnych služieb – najmä pre starších občanov, a celkového rozvoja obce – infraštruktúry, voľnočasových aktivít pre mládež, legalizácie pozemkov, výstavby sociálneho bývania a podobne. Tematicky boli volebné programy orientované najmä na rómskych voličov, avšak ich presah do celkového rozvoja obce vo väčšine prípadov zohľadňoval aj potreby nerómskej komunity.

„V priebehu jari 2019 plánuje NDI spustiť sériu tréningov pre novozvolených starostov, počas ktorých ich chceme podporiť pri preberaní náročných úloh, ktoré majú pred sebou. Zároveň obdobnú sériu školení pripravujeme aj pre poslancov s cieľom podporiť kvalitné a zodpovedné vykonávanie funkcie poslanca,“ dodal Poduška.

(red)

„Kým štátne a európske peniaze sa často k Rómom nedostanú, láska, viera a nezištná práca je cestou, ktorú treba podporiť,“ povedal Lukáč.

Zástupca splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity Marián Fečo sprostredkoval ochotu podporiť iniciatívu zo strany splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity.

Situáciu rómskych detí v detských domovoch a činnosť organizácie Úsmev ako dar predstavil jej predseda Jozef Mikloško. Svedectvá z väzníc priniesol Michal Libant, projekt sociálneho podnikania predstavil Imrich Holečko z Krompách, projekt vytvárania databázy organizácií pracujúcich v sociálnej oblasti v rámci Žilinského samosprávneho kraja prezentovala Marcela Dobešová. O budovaní „mostov“ na košickom Luníku IX a o knihe Darí sa, v ktorej sa píše o príkladoch dobrej praxe na úrovni štyroch obcí, hovoril bývalý splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity Miroslav Pollák. Úspechy pri vzdelávaní rómskych žiakov v Cirkevnej strednej odbornej škole sv. Jozafáta v Trebišove prezentoval jej riaditeľ Slavomír Partila.

Počas práce v skupinách účastníci hľadali a vytvárali nástroje pre efektívnejšiu spoluprácu v rámci jednotlivých oblastí i celej platformy. Spetrením podujatia bola vernisáž prác talentovaných mladých ikonopiscov pod vedením Moniky Frišničovej, ktorú sprevádzal hudobný program kapely Onezim.

Savore je neformálna platforma ľudí pracujúcich v rómskych komunitách v rôznych spoločenských oblastiach a profesiách najmä v oblastiach spoločenskej angažovanosti, školstva a vzdelávania, sociálnej práce, pastoračnej práce a oblasti práce s mládežou. Rómske slovo savore znamená všetci.

V projekte miestnej občianskej poriadkovej služby bude mesto Poprad pokračovať

Poprad, 16. november (TASR) – Od začiatku tohto roka realizuje mesto Poprad projekt miestnej občianskej poriadkovej služby (MOPS), ktorá pracuje pod garanciou tamojšej mestskej polície (MsP). Podľa náčelníka MsP Štefana Šipulu sa ukazujú priaznivé výsledky. Projekt realizovaný v mestskej časti Matejovce potvrdzuje svoje opodstatnenie a samospráva v ňom bude pokračovať.

Ministerstvo vnútra SR koncom augusta vyhlásilo novú výzvu zameranú na MOPS s cieľom podporiť komplexné poskytovanie takejto služby v obciach s prítomnosťou marginalizovanej rómskej komunity. „Mesto vypracovalo projekt a zaslalo ho rezortu vnútra. Je oveľa výhodnejší, lebo už zohľadňuje nárast minimálnej mzdy od roku 2019 a takisto je v ňom zakomponované financovanie päť percent od mesta a 95 percent zo štátneho rozpočtu,“ vysvetľuje Šipula s tým, že spolufinancovanie samosprávy je vo výške 7 400 eur a nenávratný finančný príspevok štátu predstavuje takmer 141 000 eur na šiestich členov MOPS.

Projekt bude realizovaný od marca budúceho roka až do februára 2021 a nadväzovať má na ten doterajší. Primátor Popradu Jozef Švagerko zhodnotil, že ide o vydarenú aktivitu. „Potvrdil nám to aj fakt, že pri kontrole Ministerstva vnútra SR po celom Slovensku sme dopadli veľmi dobre. Dokonca ideme príkladom a požiadali nás o vytvorenie pravidiel pre celé Slovensko,“ zdôraznil primátor a za úspech poďakoval celej MsP.

Najväčšie mesto pod Tatrami sa bude podieľať na tvorbe propagačného materiálu distribuovaného po celom Slovensku. „V Matejovciach funguje aj samotný okrsok mestskej polície, kde venujeme pozornosť tejto marginalizovanej skupine obyvateľstva. Máme tam zvýšený výkon hliadkovej služby príslušníkmi MsP, okrem ktorých tam pôsobia aj členovia MOPS,“ uzatvára Šipula.

Vypätá situácia v Dražovciach motivovala Rómov voliť

Nitra, 10. november (TASR) – Okrsková volebná komisia v nitrianskej mestskej časti Dražovce zaznamenala vysoký záujem tunajšej rómskej komunity o voľby. Situácia v Dražovciach bola pred voľbami dlhodobo napätá. Ľudia hovorili, že sa boja vychádzať na ulicu či cestovať autobusom, sťažovali sa na slovné i fyzické útoky zo strany neprispôsobivých občanov i na rabovanie v záhradách.

Iba prednedávnom Dražovčania doručili na nitriansku radnicu petíciu, v ktorej magistrát žiadali o okamžité riešenie kritickéj situácie. Podľa predsedu tunajšej okrskovej volebnej komisie Samuela Bojkovského sa napätie pred voľbami nepretavilo do vyššej účasti majoritného obyvateľstva.

Oveľa viac sa však vo voľbách aktivizovali Rómovia. „Účasť rómskej menšiny bola určite vyššia, ale nakoniec tu väčšina z nich voliť nemohla, pretože nemajú v Dražovciach trvalý pobyt. Ten majú vedený na mesto ako bezdomovci, takže voliť tu nemohli. Ale záujem z ich strany bol veľký, len sme im museli podľa adries na občianskych preukazoch vysvetliť, kde majú ísť voliť. Dali si veci vysvetliť, pochopili, že keď nemajú v Dražovciach adresu trvalého pobytu, tak tu voliť nemôžu. Jediný menší problém bol, že s nimi chodí veľa detí, ktoré bolo treba utíšiť, ale nebolo to nič vážne, iba boli trochu živšie, tak ako deti,“ uviedol Bojkovský.

Ako doplnil, celkový priebeh volieb v Dražovciach bol pokojný a bezproblémový, s účasťou podobnou ako pri iných voľbách. „Hlasujúci voliči prichádzali priebežne, nemali sme žiadne väčšie návaly. Chodili tak ako vždy, aj na parlamentných voľbách bola podobná účasť. Väčšinou sa to rozbieha, keď zájde slnko, pretože ľudia robia v záhradách, sú jesenné práce,“ dodal Bojkovský.

Igor André: Dochádzka nevplýva na to, že sa žiaci aj niečo reálne naučia

Jednou z hlavných podmienok pre zlepšenie súčasnej katastrofálnej situácie Rómov žijúcich v marginalizovanom prostredí je vzdelávanie. Práve vzdelanie je cestou k lepšej budúcnosti, vzdelaní ľudia sú úspešnejší na trhu práce a majú samozrejme aj vyšší sociálny a ekonomický status. Ale ako vzdelávať deti z prostredia extrémnej chudoby? Na túto otázku nenašla odpoveď žiadna vládna garnitúra od roku 1989. Napriek tomu stále existujú ľudia, ktorí veria, že sa to dá a sami sa rozhodli meniť veci k lepšiemu. Jedným z nich je aj Igor André, ktorý sa od roku 2011 venuje prepájaniu rómsko-nerómskeho sveta.

Prečo ste sa rozhodli pre program Teach for Slovakia?

Od vysokej školy (študoval som politológiu) mi bola blízka činnosť, ktorú by som nazval „motivátor“. Počas štúdia som ako dobrovoľník v združení Good sports chodil trénovať chlapcov z petržalského sídliska halový futbal a okrem toho sme sa po tréningu na kofle veľa rozprávali aj o bežných témach života. Bavilo ma pozorovať, keď mladí ľudia rastú. Keď sa vďaka vzájomnej dôvere medzi trénerom a hráčom vytvárajú vzťahy, ktoré môžu posúvať myslenie oboch, ale asi hlavne hráča ako mladšieho a menej skúseného.

Tento istý princíp platí pre pedagógov v systéme. Okrem schopnosti rozvíjať kritické myslenie u žiaka v danej problematike, musí učiteľ svojím príkladom preniesť na žiaka aj vášeň z objavovania nového v danej oblasti. Musí v ňom viesť zapalovať oheň vnútornej motivácie k učeniu, neustále mu posúvať v poznani či majstrovstve praktických alebo umeleckých zručností. Rozhodnutie prihlásiť sa do programu Teach for Slovakia vo mne dozrelo potom, ako som získal hlbší ponor do života jednej školy a školskej komunity na východnom Slovensku.

Odišiel som z Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v Bratislave, kde som bol koordinátorom vzdelávania na systémovej úrovni, aby som sa prostredníctvom občianskeho združenia venoval problematike desegregácie rómskych detí na jednej základnej škole pri Prešove. V práci s učiteľmi som však nadobudol presvedčenie, že pre nich nikdy nemôžem byť partnerom na jednej úrovni, ak si aspoň na nejaký čas neobujem ich topánky. Rozbiehajúci sa program Teach for Slovakia mi padol ako dar z nebies. Bol som rozhodnutý, že si z ponuky škôl vyberiem iba takú, ktorá bude v oblasti Spiša alebo Šariša a bude prevažne rómska. Lepšiu školu, ako tú v Nálepkove som v tomto smere dostať nemohol.

Čo vás táto práca naučila?

Väčšej pokore. Každý máme v sebe akýsi pud dôstojnosti – chceme, aby nás druhí brali vážne, lebo až to nám dáva pocit vlastnej hodnoty. O to väčšmi v prípade učiteľa, ktorý sa v našom vzdelávacom systéme už niekoľko storočí vníma ako nespochybniteľná autorita. Práca v „rómskej“ škole je ako nepretržité kobercové nálety na túto pozíciu vážnosti učiteľa. Učiteľ má v tomto prostredí štyri možnosti: a) začne s tým pracovať a postupne objavuje nádherný svet čoraz väčšej vnútornej slobody, b) bude urputne držať masku vážnosti a stane sa z neho majster vo vytváraní despotickéj atmosféry v triede, c) stane sa z neho automat, ktorý chodí do práce len kvôli peniazom, d) opustí danú školu.

Rozhodol som sa pre prvú možnosť a to ma naučilo úplne najviac. Naučil som sa oslobodzovať od mienky iných o sebe, učil som sa viac počúvať žiakov. Učil som sa mať rád a rozumieť aj tým, ktorí mi v prvoplánovom zmysle slova ubližovali. Zároveň som sa zdokonaľoval v citlivom, ale jasnom a otvorenom pomenovávaní každodenných problémov. Druhou oblasťou, kde som asi porástol, je schopnosť sústredenia sa na cieľ, aj keď okolo vás zúria tie kobercové nálety. Tlaky, aby ste sa vychýlili zo svojho kurzu tým, že nezachováte vnútorný pokoj a prestanete mieriť na cieľ svojej hodiny, boli miestami obrovské. Zo začiatku som im veľmi podliehal, ale postupom času som si trénoval vnútorný pokoj, ktorý je kľúčový, keď prekonávate prekážky pri dosahovaní svojho cieľa.

Učiteľ na akejkoľvek základnej alebo strednej škole robí v priebehu jednej vyučovacej hodiny veľké množstvo rozhodnutí, na ktorých premyslenie má niekoľko sekúnd. V mojej škole bol stupeň improvizácie aj napriek stopercentnému naplánovaniu hodiny enormný, takže po 45-tich minútach som z hodiny niekedy odchádzal totálne psychicky, mentálne a aj fyzicky vyžmýkaný. Treba však povedať, že ak sa tieto situácie naučí človek ustáť, môže sa vďaka nadobudnutým zručnostiam stať naozaj zaujímavým pre akéhokoľvek zamestnávateľa na dnešnom trhu práce.

Aké to je pracovať s deťmi z marginalizovaných rómskych osád?

Na jednej strane majú rovnaké potreby a charakteristiky ako deti a adolescenti z majority. Na strane druhej nemožno prehliadnuť ich špecifiká, ktoré súvisia s prostredím viacgeneračnej chudoby a segregovaných osád s odlišným materinským jazykom. Učil som iba na druhom stupni, ale veľa času som trávil rozhovormi u kolegov v nultom ročníku priamo v ich triede, kde som počas svojho voľna pozoroval, ako s týmito deťmi pracujú. Videli som, ako najskôr učiteľka a asistent naplňujú základné potreby žiakov. Prvá hodina sa začína stolovaním, kedy každé dieťa dostane tanierik s pečivom a nátierkou. Videli som, ako sa musí najskôr budovať atmosféra bezpečia, aby boli deti ochotné vôbec niečo povedať. Videli som, ako sa učia prvé, základné slová zo slovenského jazyka. Je to bezútešné, ak si človek uvedomí, že už v nultom ročníku je väčšina z nich v našom školskom systéme odsúdená na neúspech a pokračovanie v bludnom kruhu chudoby.

Na druhom stupni sa to prejavuje tak, že v dôsledku nesmierne náročného abstraktného obsahu učiva a teoretického spôsobu výučby strácajú akúkoľvek motiváciu sa hlbšie vzdelávať. Naš vzdelávací systém je postavený behavioristicky, teda tak, že správanie žiakov a ich rodičov dokážeme ovplyvniť na základe odmien, napr. obedov za euro, školských pomôcok zadarmo a sankcií ako krátenie detských prídavkov na základe neospravedlnených absencií či trestov odňatia slobody vo vážnejších prípadoch. Treba povedať, že tie sankcie do istej miery fungujú, pretože väzenia

sa bojí väčšina Rómov v osadách. Dochádzka do školy však nevplýva na to, že sa žiaci aj niečo reálne naučia.

Akoby som videl, že ich myseľ je už nastavená úplne inak – praktickým smerom, zameraná na konkrétne činnosti. Chlapcov to neustále ťahalo ku školníkov, ktorý im dával úlohy výsostne konkrétneho charakteru. Chlapec, ktorý sa stane v 16-tich otcom sa musí postarať o svoju rodinu. Jeho vidinou je okamžitý zárobok na fuškách, nie sterilné vyseďovanie v školských laviciach. Ak chceme posun, ministerstvo školstva sa musí týmito záležitosťami vážne zaoberať a následne vyčleniť aj adekvátne zdroje, aby školy vo svojom kurikule lepšie reflektovali potreby týchto žiakov na druhom stupni základných škôl.

Náš vzdelávací systém viditeľne zlyháva. Kde robíme chybu?

Domnievam sa, že kľúčový problém je nešťastná rezortná mentalita. Súbor najdôležitejších opatrení dieťaťa z MRK sa musí udiť do troch rokov jeho veku. V takom prípade sa však musí v maximálnej miere koordinovať predovšetkým ministerstvo školstva s ministerstvom práce, zdravotníctva a vnútra, aj s Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Vyžaduje si to samozrejme aj veľké legislatívne zmeny, možno zmenu kompetencií jednotlivých ministerstiev. Keď to zjednoduším, systém musí začať financovať rôzne formy intervencií, pravidelné návštevy v rodinách, budovanie centier, školenia komunitných pracovníkov, zdravotných asistentov a pod., ktoré budú mať za cieľ predovšetkým pomoc pri najranejšej výchove detí

◆ Igor André

z MRK ich matkami, neskoršie vtahovanie aj otcov. Keď to úplne zjednoduším, tak to má byť pomoc pri tom, ako si vytvoríť s dieťaťom zdravú citovú väzbu, odborná pomoc pre jeho zdravý fyzický vývin a rozvoj jeho kognitívnych schopností v slovenskom jazyku. Na Slovensku už máme jeden zavedený príklad takejto intervencie – je to domček Detstvo deťom v Dobšinej, ktorý tieto činnosti poskytuje už päť rokov bez jediného eura z prostriedkov spomenutých ministerstiev. Som presvedčený, že ak sa tieto činnosti začnú zavádzať plošne a na ne nadviažu materské školy od troch rokov, výsledok sa určite dostaví.

Boli by sme však naivní, keby sme si mysleli, že týmito opatreniami nám postupne zmizne vrstva chudobných, alebo chudobnejších ľudí. Bude tu s nami vždy, ide len o to, aby sme tie nožnice skôr zatvárali, ako roztvárali.

Keď zavedieme spomínané opatrenia na predprimárnom stupni, rozdiely medzi deťmi z MRK a bežnou strednou triedou budú oveľa menšie, avšak mnohé z týchto detí sa budú aj tak orientovať skôr na odborné vzdelávanie, nie akademické. Dnes sme však v situácii, že Rómovia z osád majú problém s riadnym ukončením bežnej základnej školy, nieto ešte získať výučný list z konkrétneho remeselného alebo technického odboru. Som za to, aby už na druhom stupni bola možná určitá špecializácia v rámci vzdelávacích dráh. To by si samozrejme vyžadovalo financie na budovanie laboratórií, dielní, zdroje na krytie nákladov s exkurziami a návštevami rôznych inšpiratívnych hostí. Vyučovanie by prebiehalo oveľa názornejšie, zamerané na riešenie konkrétnych problémov zo situácií, ktoré sa môžu stať na pracovisku alebo v bežnom živote.

Som presvedčený, že takýto systém by oveľa viac bavil nielen deti z MRK, ale všeobecne všetky naše deti. Kritikom, ktorí by takémuto profilovaniu na druhom stupni prisudzovali segregáčny charakter, by som odpovedal, že školy tohto typu by vytvárali priestor na interakciu aj mimo jednotlivé vyučovacie hodiny v rámci krúžkovej činnosti, organizácií rôznych spoločenských a kultúrnych akcií, výletov, táborov, športových zápolení a v neposlednom rade aj pri spoločnom stravovaní.

V spoločnosti často počuť názory, že Rómovia sa nedajú vzdelávať, že sú to vyhodené peniaze.

Je to absolútny nezmysel. Sú to deti ako každé iné, majú prirodzenú zvedavosť, hlad po poznaní. Problém je však v tom, čo im náš vzdelávací systém na úrovni základných škôl ponúka. Najmä ponuka vzdelávania na druhom stupni musí odzrkadľovať svet a prostredie, z ktorého tie deti pochádzajú. Som zástanca toho, aby sa abstraktné teórie vysvetľovali na názorných príkladoch. Viem si predstaviť, ako by sa niektoré dôležité teórie z oblasti prírodných vied vysvetľovali pri práci s konkrétnymi materiálmi – sklo, kov, drevo, papier, guma, umelá hmota, a pod. Myslím, že ak by sa tento spôsob výučby zaviedol od 7. ročníka, podstatne by sa zvýšila úroveň motivácie sa učiť u týchto detí, čo by mohlo mať za následok aj vyššie percento týchto žiakov na stredných školách odborného typu. Samozrejme, je to jedno z opatrení, na ktoré by musel nadväzovať súbor iných opatrení v sociálnej oblasti.

Poznali ste Rómov aj predtým než ste začali pracovať v Teach for Slovakia? Zmenila táto práca váš pohľad a názory na Rómov ako takých?

S integrovanými Rómami som pracoval na Úrade splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Boli to moji kolegovia, vôbec som neriešil ich etnicitu, ale obsahové veci v našej práci. Zhruba od roku 2011 som začal pravidelne chodiť do jednej komunity na Spiši, kde sme s inými ľuďmi organizovali niekoľko liet po sebe tábor. Tam som mal možnosť vstúpiť do sveta týchto rodín a takpovediac sa „zamočiť“ aj ich problémami. Ak človek raz do tohto sveta vstúpi a myslí to vážne, ťažko sa potom len tak odstrihne. Odvtedy som

nadviazal osobné vzťahy s ľuďmi z komunit pri Sabinove a Vranove nad Topľou. Prenikol som do práce, ktorú v komunitách robili pracovníci rôznych cirkví. Aj tam sa deje veľa chýb, omylov a prešlapov, ale v globále musím povedať, že z mojich skúseností vedie práca cirkví z dlhodobého hľadiska k najlepším výsledkom. Moje pôsobenie v Nálepke teda nadviazalo na zmienené skúsenosti z osád na Spiši a v Šariši.

Aký je život obyvateľov rómskych osád?

Je to život, ktorému na prvý pohľad málokto z prostredia strednej triedy porozumie. Všetko sa v nás búri, keď vidíme malé deti behať v zime bosé a polonahé, keď vidíme, ako sa deti v nočných hodinách potulujú okolo barov s hracími automatmi a alkoholom, keď si nenosia do školy tašku s pomôckami a nemožno od nich očakávať robenie domácich úloh. Konkrétne v učiteľoch, čo sú typickí predstavitelia strednej triedy, sa všetko búri, keď vidia, aký laxný prístup k vzdelávaniu svojich detí majú rómski rodičia z toho prostredia, a keď sa len veľmi zriedkavo môžu dočkať toho, že ich navštívia, aby sa informovali o situácii svojich detí v škole. Život v osade je teda v duchu teórie generačnej chudoby poznačený tým, čo sa nazýva „prítomnostný“ spôsob života.

V takom svete hrá podstatnú úlohu napĺňanie okamžitých potrieb bez ohľadu na následky už z pomerne krátkodobého hľadiska. Vzdelanie je ďaleko za horizontom základných životných potrieb. V prostredí generačnej chudoby má prioritnú váhu zábava a vzťahy s najbližšími ľuďmi, nie zaoberanie sa tým, či má každý člen domácnosti svoju posteľ, lepšiu pec na vykurovanie alebo kvalitnejšie okná s menším únikom tepla. Život v osade so sebou prináša množstvo závislostí a patologických javov, na ktorých zmiernení musia pracovať profesionáli v rôznych pomáhajúcich profesiách. Agresivita a rôzne formy násilia prameňa často z toho, že ľudia sa tiesnia na extrémne malom priestore s deficitom naplnenia základných fyziologických potrieb ako je spánok a nasýtenosť. Nečítal som žiadnu vedeckú štúdiu k vplyvu konštantného hluku na vývoj jedinca, ale dovoľm si tipovať, že aj dlhodobé vystavenie vysokej hladine hluku a samozrejme stresu, čo je dokázané na mnohých štúdiách, vplýva mimoriadne nepriaznivo na to, aby jednotlivci a jeho rodina mali zdroje na vymanenie sa z prostredia generačnej chudoby.

Čo najkrajšie a čo najhoršie ste počas svojho pôsobenia v úlohe učiteľa zažili?

Veľmi silným zážitkom bolo, keď mi chlapec zo segregovanej osady povedal na výlete, že sa preto cíti dobre v mojej spoločnosti, lebo mu nedávam ani náznakom pocítiť, že je niečo menej ako ja. Samozrejme, obrovskú radosť som pocítoval aj pri najmenších pokrokoch v osvojovaní si základov anglického jazyka a keď som videl, že deti bavia získavať nové vedomosti. Najťažšie bolo pozorovať, ako sa mi pred očami stráca jedno dievča, ktoré som učil od piateho ročníka. Keď som trochu prenikol do jej domáceho prostredia, pochopil som, že celková rodinná situácia ju robí veľmi zraniteľnou voči tomu, aby sa nenechala zmanipulovať nejakým mladým mužom a prísť k skorému otehotneniu. A presne to sa aj stalo už v 8. ročníku.

Prečo podľa vás tolko rómskych detí končí v špeciálnych školách?

Uvedomujem si, že to je mimoriadne citlivá téma. Tých dôvodov je nesporne viac, ale ten najpodstatnejší určite

nie je snaha o umelé udržanie špeciálnych škôl cez neoprávnené zaradovanie rómskych detí so súhlasom „zmanipulovaných“ rodičov. Zároveň ale vnímam individuálne prípady, kedy je dôvodom vyslovene finančná motivácia, respektíve snaha miestnych autorít odseparovať určitú časť rómskych detí s navonok problematickým správaním do samostatných budov alebo tried.

Tým kľúčovým problémom podľa mňa nie je ani používanie iného materinského jazyka ako je úradný jazyk v majoritných školách. Na druhej strane sa ale dá povedať, že obsahová štruktúra toho materinského jazyka, rómskeho dialektu, je už významnou súčasťou toho problému. Myslím si, že kľúčovým problémom je prostredie, v ktorom tie deti vyrastajú do svojich šiestich rokov. Významnú úlohu zohráva aj tzv. toxický stres, ktorému je dieťa v medzigeneračnej chudobe vystavené podstatne častejšie ako dieťa z prostredia strednej triedy. Častá prítomnosť toxického stresu spôsobuje reálne neurologické zmeny znižujúce zdravý rozvoj kognitívnych a nonkognitívnych kompetencií. Všetko toto potom ústi do škandalóznej disproporcie, kedy sa v pásme miernej mentálnej retardácie nachádza 80 až 90 % detí, ktoré pochádzajú práve z prostredia generačnej chudoby.

Existuje podľa vás šanca na to, aby spoločnosť dokázala vyriešiť takzvaný rómsky problém?

Hneď na začiatok si môžeme veľmi pomôcť, ak nebudeme používať slovné spojenie „rómsky problém“. Rámcujeme to radšej ako problém generačnej chudoby rómskych komunit. Ak to takto pojmem, som presvedčený, že existuje šanca na jej zmiernenie. Očakávať jej úplné odstránenie je však ilúziou. Chudobní ľudia tu s nami budú vždy. Ak chceme pracovať na zmiernení chudoby, majorita musí prestať so zovšeobecňovaním a pripisovaním akýchsi univerzálnych vlastností Rómom a musí im dať pocítiť, že aj oni sú tu rovnako doma ako my, nerómska väčšina. A chudobná rómska minorita musí prijať pomocnú ruku správnym spôsobom, teda ako šancu na rozseknutie svojho kruhu generačnej chudoby, nie ako prehlbovanie závislosti a pocitu naučenej bezmocnosti.

Pomoc zo strany majority musí viesť k aktivizácii a maximálnej mobilizácii všetkých zdrojov chudobných ľudí. Určite to bude chcieť úpravu zákonov v sociálnej, vzdelávacej, zdravotnej, finančnej a bytovej oblasti. Bude to chcieť veľa zaniatených pracovníkov, ktorí budú sprevádzať jednotlivcov a rodiny na ceste z bludného kruhu chudoby do strednej triedy. Sú to predovšetkým učitelia, terénni sociálni pracovníci, komunitní pracovníci a cirkevní aktivisti. Do budúcnosti sa ako spoločnosť musíme zjednotiť na tom, že týchto ľudí chceme zaplatiť zo štátneho rozpočtu a nespoliehať sa, že nám to donekonečna bude „zaťahovať“ rozpočet z fondov EÚ. Ak sa na tomto dohodneme, odbúrame rezortizmus a nastavíme programy na kontinuálne fungovanie aspoň na 20 rokov, výsledok sa musí dostať.

Aké sú vaše plány a vízie do budúcnosti?

Dokončiť projekt svojpomocnej výstavby v Ihľanoch, prestupného bývania v Krížovej Vsi a pomoc pri etablovaní tamojších obecných sociálnych podnikov. O ostatných veciach nemá zmysel hovoriť, lebo vyššia moc môže mieniť úplne inak.

Text: Braňo Oláh, foto: archív IA

Andre skautsko pativ šaj paťan

Te vareko kerel le čhavorenca the ternenca, vaš oda hoj kamel te del peskro kotor lačhipen u te lidžal len ki o lačno dživipen, oleske kempel te del pativ. Kuč hin, te oda keren buter džene, sar e famelija, e daj, o dad, the lengre čhavore. Ajsi famelija – o Balogova – bešen Varhaňovcate. E raňi Marcela u lakro rom František kerde o romano skautsko zboris andro gav. Andro skautsko zboros phiren but terne the čhavore andal e osada. Buterval len hine vare-save fizicka nasvalipena, vaj o čhavore hine andal o baro socijalno the kulturno čoripen. Sar oda šaj, hoj len o čhavore sakovar roden avri? Vakeren e Marcela Balogovo the o František Balog.

Soske chudľan te kerel le čhavorenca the ternenca andal o osadi?

Marcela Balogovo: Dikhľom, hoj buterval ča avka phiren pal e osada. Na džanen, so te kerel, baron bi o džañibena the pativ ki e komunita, ki e priroda. Gondolinavas, so te kerel ola situacijaha, save uštara. Miri phen Marija kerelas le čhavorenca, no sako-var oda sas frima. Andre osada hine but čhavore u jekh manušni našti te rodel dosta ori hoj te kerel savorenca. Miri jekhto inšpiracija, so te kerel le čhavorenca, avľas mira pheňatar. Aver inšpiracija sas miro čhavo o Pepo, ov kana sas mek cikno čhavoro, phirelas maškar o skauta, but oda kamelas, no pal o varesave berša o skautsko kružkos sas bisterdo. Imar jekhvar avľas o mangipen

khatar mire romeskro prindžardo manuš, hoj te keras o skautsko zboros andro Varhaňovce, savo elas o kotor andro Slovatiko skautsko zboros savo bešel Bratislavate. Vaš oda sama daj u amaro skautsko zboros pes vičinel „Divoké pumy Varhaňovce“.

František Balog: Sar phenel e romňi, o čhavore the o terne sas amari motivacija, hoj lenca buter te keras buťi. Pre amari godi sas, hoj kempel ole čhavoren te cirdel avri andal o phandado dživipen, te sikavel lengge, sar pes dživel avri andal e osada. On šunen sar o luksus te šaj te dža ča te pekel avri. Sam lenca, vakeras lenca u sajekh on sikhľon oda, kaj šaj te kerel e jag, sar oda mištes te kerel, hoj te na labaren aver kotor veš, sar pes te likerel andre priroda, sar la te arakhel. Vareko šaj phenel, hoj ola hine imar prindžarde buťa, no amare čhavoren the ternen oda nane ko aver te sikhavel.

Ole manušenge, save keren varesave aktiviti hoj te resen o res, savo penge dine, pes phenel zboros. Sar oda hino le skautsko zboroha?

František Balog: O res hino, hoj amare skauta te prindžaren, pal soste hino o skauting. Amare aktiviti amen anen pro buter dživesengre phiribena avri, andre paši priroda. Phiras Opinate, tel o šatri, vaj andro Fričovce andro skautsko kher. Kamas amare dženenge te sikavel, hoj o skauting anel o sikhľuviben, o prindžaripen ko sako amendar hino, so hiňi e priroda, so hine

o kamarata the o skautska zakona. Ola, so na keren o lačhipena, na džan pro viletos. The oda anel amare dženenge e motivacija hoj te phiren normalno andre škola, šukares pen te likerem, te pijen o thuvale vaj te na čhiven e mel avri andre priroda.

Vakerďan pal o skautsko zakonos. Šaj amenge phenen, pal soste oda hin?

Marcela Balogovo: O skautsko zakonos hino pal oda, hoj pen likerem o skautska deš buťa. Oda, ko likerel ola deš buťa, pes dochudel pašes ki o idealno skautos. Jekho zakonos hino: „O skautos hino čačikano u paťal“. Sikhavel les the pal oda, hoj te zorales te likerem peskre principi, hoj te na bikenen pen korkoren vaj lengre paše dženen.

Savo skautsko zakonos hino tumenge nekh pašeder?

František Balog: „Le skautoskre pativake šaj paťan, o skautos pomožinel averenge.“ Oda mangipen hino pašo mire jileske vaš oda, hoj paš amende hine but džene, savenge kempel te pomožinel, na ča o manuša, the o zveri. Te pomožinel le averenge, oda musaj te avel andal o sako manuš.

Marcela Balogovo: But kamas le zveren. Cikňoratar but kamavas le mačken. Akana amen hin o rikonoro, e mačka the o morsko baloro. Amare čhavore barile oleha, hoj kamenas e priroda, vaš oda varesave zakoni lenas sar normalna. Oda len sas an-

dro jilore, andro lengro dživipen. Oda kamas te sikhavel the amare skautska čhavoren.

Phiren tumare skautenca tel o šatri, te pekel avri, vaj pro vileti. Khatar len o love pro ola aktiviti?

František Balog: O pomožipen pro amare aktiviti chudas andal o Slovatiko skauting, vaj andal o gav. Le čhavoren lidžav mire vurdoneha, varekana džas mire čhaveha the buterval, te las savore čhavoren.

Marcela Balogovo: But manuša adaj gondolinen, hoj amen keras o skauting vaš oda, hoj chudas o love. Oda nane avka. Amen keras o skauting vaš oda, hoj oleske paťas, u na chudas ňisavo honoraris. Maras pes vaš o financiji pro amare aktiviti, no na vaš o amare honorara. Sako jekh viletos hino pro dokladi, džanel pes, pre soste gele o financiji.

Phenen amenge, sar oda hin tel o šatri.

František Balog: Nekh neveder samas pre skautsko chata andro Fričovce. Kamas te džal andal o Varhaňovci duje orengro pal diloskro. O čhavore avenas pre amari dvora imar eňa orendar tosarastar. Sako amaro viletos hino ajso, hoj pen našti doužaren, kana imar džaha vareso te dikhel u užaren pre amende imar tosarastar. Keras o programos, jekhetane le phureder skautenca. O phureder skauta imar hine avri si-

Na skautovu česť sa dá spoľahnúť

Ak sa niekto venuje deťom a mládeži, pretože cíti potrebu odovzdať im zo seba kus dobra a doviest ich k nájdeniu zmyslu života, zaslúži si obdiv. Vzácné je, ak túto potrebu zdieľajú viacerí, napríklad blízka rodina, rodičia a ich deti. Takáto rodina – rodina Balogová – žije vo Varhaňovciach. Pani Marcela a jej manžel František založili rómsky skautský zbor v obci. V skautskom zbore majú veľa detí a mladých ľudí z osady. Často ide o jedincov s rôznym fyzickým postihnutím, prípadne o jedincov zo sociálne a kultúrne málo podnetného prostredia. Ako je možné, že ich „dec-ká“ neustále vyhľadávajú? Na otázky odpovedajú Marcela Balogová a František Balog.

Čo vás motivovalo k tomu, aby ste sa venovali deťom a mládeži z osád?

Marcela Balogová: Videla som, že sa často potulujú len tak po osade. Nevedia vhodne tráviť svoj voľný čas, vyrastajú bez pravidiel a úcty k spoločenstvu, k prírode. Zvažovala som, ako s touto situáciou naložiť, čo s tým spraviť. Moja sestra Mária sa venovala deťom, ale stále to bolo málo. Detí je v osade veľa a jedna osoba sa v rámci svojho času nedokáže venovať všetkým. Takže prvá inšpirácia, ako sa deťom venovať prišla od mojej sestry. Ďalšou inšpiráciou bol môj syn Pepo, ktorý sa ako malý chlapec zapojil do skautského kružku, veľmi sa mu tam páčilo, no po istom čase akosi skautský kružok upadol do zabudnu-

tia. Až raz prišla ponuka od manželovho kamaráta, aby sme založili skautský zbor vo Varhaňovciach, ktorý by bol súčasťou Slovenského skautského zboru so sídlom v Bratislave. No a tak sme tu a náš skautský zbor sa volá Divoké pumy Varhaňovce.

František Balog: Ako hovorí manželka, deti a mládež nás motivovali k tomu, aby sme s nimi začali pracovať. Vychádzali sme z potreby vymaniť deti z uzavretého spôsobu života, ukázať im, ako sa žije za hranicami osady. Pre nich je luxusným zážitkom aj jednoduchá opekačka v prírode. Venujeme sa im, rozprávame sa s nimi a zároveň sa učia napríklad to, kde môžu rozložiť oheň, ako ho zabezpečiť, aby sa nerozšíril do okolitých častí lesa, ako sa správať k prírode, ako ju udržiavať. Pre niekoho sú to možno známe veci, ale tieto deti a mládež sa to nemajú kde naučiť.

Skupine ľudí, ktorá realizuje rôzne aktivity za účelom dosiahnutia vytýčeného cieľa sa zvykne hovoriť zbor. Ako je to so skautským zborom?

František Balog: Cieľom je, aby naši skautskí členovia poznali, o čom skauting je. V rámci našich aktivít chodíme na niekoľkodňové výlety do okolitej prírody. Chodíme do Opinej na stanovačku alebo do Fričoviec na skautskú chatu. Snažíme sa našim členom vysvetliť, že skauting je o vzdelávaní, vzájomnom spoznávaní sa, poznaní prírody, priateľstve a dodržiavaní skautských zákonov. Skauting je o zásluhách.

Ten, kto má zásluhy, ide na výlet. Ten, kto zásluhy nemá, na výlet nejde. Aj toto je pre našich členov motiváciou k tomu, aby napríklad chodili pravidelne do školy, aby sa slušne správali, nefajčili alebo nevyhadzovali smeti do prírody.

Spomínali ste skautský zákon. Môžete nám vysvetliť, o čom je?

Marcela Balogová: Skautský zákon je o dodržiavaní skautského desatora. Ten, kto toto desatoro dodržiava sa približuje k ideálnemu obrazu skauta. Prvým pravidlom je: „Skaut je verný a oddaný“. Učí ich aj tomu, aby boli pevní vo svojich zásadách, aby sa naučili nezrádzať seba, ale ani svojich blízkych.

Aký skautský zákon je vám najbližší?

František Balog: „Na skautovu česť sa dá spoľahnúť, skaut pomáha iným.“ Toto pravidlo je pre mňa obzvlášť blízkym z dôvodu, že v našom okolí je mnoho ľudí, ktorí pomoc potrebujú, a nie sú to len ľudia, ale aj zvieratá. Pomoc iným by mala vychádzať prirodzene z každého človeka.

Marcela Balogová: Milujeme zvieratá. Ja sama som od malička mala blízko k mačiatkam. Teraz máme psíka, mačku a morské prasiatko. Naše deti vyrastali v láske k prírode, a preto pre nich boli niektoré zákony úplne prirodzené. Vychádzali z ich srdiečka, z ich prirodzenosti. Toto sa snažíme naučiť aj naše skautské deti.

Komunálne volby 2018

Volby do orgánov samospráv sa konali v prvej polovici novembra. Dobrá správa je, že pribudli rómski starostovia a aj rómska starostka. Od roku 2010 je trend nárastu rómskych volených zástupcov stúpajúci.

Po komunálnych voľbách v roku 2010 sme mali 28 Rómov vo vedení obcí, v roku 2014 bolo 34 starostov a v roku 2018 je ich viac ako 40, z nich sú dve starostky.

Dá sa predpokladať, že počet rómskych poslancov sa pohybuje v stovkách.

Potenciál na zvyšovanie počtu rómskych starostov na Slovensku je vyšší. Z tisícky lokalít, kde žijú Rómovia, tvoria v päťdesiatke z nich viac ako 70% celkovej populácie. Potenciál mať vo vedení svojho starostu je teda vysoký a je predpoklad, že skôr či neskôr v lokalitách s takouto prevahou rómskej populácie bude starostom Róm. Do istej miery je to aj výzva pre politické subjekty, aby začali na lokálnej úrovni vopred pripravovať na politickú prácu v takýchto lokalitách svojich kandidátov.

V minulých rokoch sa internetom šírilo video s rómskym starostom, ktorý iba s ťažkosťami prečítal sľub. Po posledných komunálnych voľbách je badať nové trendy. Viacerí z novozvolených rómskych starostov majú vysokoškolské vzdelanie a tiež nie je zriedkavosťou, že rómski starostovia bez stredoškolského alebo vysokoškolského vzdelania si ho začnú dopĺňať. Pomerne často sa stáva, že budúci starostovia začínajú v obciach ako sociálni či komunitní pracovníci. Toto pôsobenie im umožňuje zistiť, kde sú problémy jednotlivcov a ako ich riešiť. Zároveň sú v úzkej spolupráci s obcami, majú možnosť zoznámiť sa s chodom obecných úradov, a tak ľahšie sformulovať svoje volebné vízie.

Aj keď nie je možné generalizovať, prax v mnohých obciach naznačuje, že rómski starostovia si svoj mandát do-

kázu udržať viac volebných období po sebe. Až v šestnástich lokalitách si mandát udržali rovnakí starostovia tri a viac volebných období. V obci na Gemeri je starosta vo funkcii viac ako tridsať rokov.

O niečo ťažšie to majú rómske ženy. Starostka Lomničky Mária Oračková stojí na čele obce už viac volebných období a teraz k nej pribudla Gabriela Gáborová vo Vtáčkovciach.

Na komunálnej úrovni je badateľný odklon od straníckej politiky a nárast počtu nezávislých kandidátov. Podobne je tomu aj medzi rómskymi starostami. Zo zvolených starostov až ôsmi kandidovali ako nezávislí, z parlamentných strán najviac mandátov pre rómskych starostov získal Most-Híd. S podporou strany SMER-SD získali mandát traja starostovia a mimoparlamentné strany KDH a SMK-MKP získali po dva mandáty. Volebný úspech v komunálnych voľbách 2018 si môže pripísať Strana rómskej koalície, za ktorú bolo zvolených až deväť starostov.

Všetky obce majú teraz pred sebou štyri roky, aby naplnili predvolebné sľuby v prospech občana. Už sme si zvykli, že Rómovia sú viac pod drobnohľadom, a teda z času na čas sa aj rómski starostovia dostanú do hľadáča médií. Zostáva iba dúfať, že ich podporia nielen politické subjekty, ktoré ich nominovali, ale aj stavovské organizácie. Bolo by veľmi prospešné, keby sa rómski starostovia dokázali spájať, aby ich hlas bolo viac počut a aby ich názor zavážil pri nastavovaní verejných politík.

Práve starostovia obcí s početnou rómskou komunitou by mali byť vypočutí pri formulovaní stratégií a využívaní zdrojov určených na integráciu marginalizovaných rómskych komunít.

Text: Zuzana Kumanová

Marcela Balogovo: Sar phenelas miro rom, kampil amenge o finančno pomožipen. E buťi manušendar, o paťaben the entuzijazmus vaš e buťi hine bare, oda hino o jekhto so kampil. U olestar amen hin dosta, kamas te pomožinel le čhavorenge, save adaj andro gav bešen. No kampil te dikhel the e aver sera, u ola hine o love. Paťav, hoj amari dešupandž beršengri buťi andro skautsko zboros pes imar dikhel, u amare džene šaj pomožinen te resel amare skautska resa.

Text: Jana Gáborová Kroková, foto: archív MB

ší skaut. Vo Fričovciach sme boli aj s členmi Slovenského skautingu, vzájomne sme sa od seba veľa naučili, ale hlavne sme sa spoznali.

František Balog: Často chodíme spoločne aj do kostola na omšu. Raz sme sa vybrali na nedeľnú omšu do Fričoviec. Všetci naši členovia si s hrdosťou uviazali okolo krku skautské šatky, čím na seba upútali pohľady veriacich v kostole, ktorí ocenili, že aj rómski skauti nezabúdajú na svoju vieru.

Aké sú vaše plány do budúcnosti?

František Balog: Radi by sme pokračovali v našich aktivitách, ktoré žiaľ závisia na financiách, ktorých je stále málo. Chceli by sme sa venovať väčšiemu počtu detí a každému dať príležitosť zúčastniť sa výletov, ktoré by sme v rámci našich personálnych kapacít museli absolvovať v niekoľkých turnusoch. Uvidíme, ako sa nám bude spolupracovať s našimi partnermi, ale aj Obecným úradom vo Varhaňovciach. Veríme, že nás podporia aj v nasledujúcej sezóne.

Marcela Balogová: Ako spomínal manžel, sme závislí na finančnej podpore. Osobné nasadenie, presvedčenie a entuziazmus pre danú vec sú dôležité, sú prvotné. Tých máme dosť, pretože nám záleží na deťoch, ktoré tu v obci žijú. Avšak potrebná je aj druhá stránka mince, ktorou sú financie. Verím, že naša takmer pätnásťročná práca v skautskom zbore je viditeľná pre našincov, ktorí môžu pomôcť v naplnení našich skautských cieľov.

Text: Jana Gáborová Kroková

Vtáčkovce (okres Košice - okolie)

Počet obyvateľov 1 164, z nich je 90% Rómov.

V obci nie je materská škola, kostol ani komunitné centrum. Veriaci sa stretávajú na obecnom úrade alebo v modlitebni. Deti z Vtáčkoviec navštevujú základnú školu 1. – 4. a plne organizovanú špeciálnu školu.

Mgr. Gabriela Gáborová je od decembra 2018 starostkou v obci Vtáčkovce. Kandidovala s podporou politického hnutia Progresívne Slovensko.

V obci niekoľko rokov pôsobila ako terénna sociálna pracovníčka a v posledných rokoch ako koordinátorka národného projektu Terénna sociálna práca. Spolupracovala s viacerými neziskovým organizáciami s cieľom pomôcť obyvateľom obce, predovšetkým mladým ľuďom a ženám. V spolupráci so združením In minorita koordinovala viacročný projekt podporujúci občiansku participáciu rómskych žien a boj proti rodovo podmienenému násiliu.

Veci verejné jej nie sú ľahostajné a do komunálnych volieb išla s jasným programom. Ako hlavnú bariéru rozvoja obce a legalizácie pozemkov identifikovala zastaraný územný plán, zlepšenie vzdelávania detí vidí v zvýšení dostupnosti materskej školy a rada by zaviedla čo najviac programov, ktoré skvalitnia život v obci.

Zvítazila s jasnou prevahou sto voličských hlasov.

Politikom zvykneme dávať sto dní vo funkcii, ale Gabriela Gáborová sa rozhodla pre službu občanom, a tak sme sa na jej bezprostredné dojmy spýtali ani nie päťdesiat dní po tom, čo prebrala úrad.

Aké boli vaše pocity tesne po tom, ako ste sa stali starostkou a aké sú dnes?

V prvých okamihoch po voľbách som sa spolu s obyvateľmi tešila, že budem môcť poskytnúť pomoc zo svojej novozvolenej pozície všetkým obyvateľom v rámci legalizácie pozemkov a ich stavieb. Tešila som sa, že pre deti postavíme škôlku. Po niekoľkých týždňoch v úrade som dospela ku konštatovaniu, že to bude ťažšie, ako som predpokladala. Rómska problematika sa v obci neriešila asi dvadsať rokov. Schválený územný plán z roku 2009 potrebuje úpravy, boli sme nútení pristúpiť k jeho aktualizácii. Moje pocity sú v súčasnosti dosť zmiešané. Práca je veľa, hlavne zanedbaných problémov, ktoré treba vyriešiť čo najskôr.

V akej kondícii ste prevzali obec a ako prioritizujete svoje úlohy? Čo musíte urobiť hneď a čo ešte chvíľu počká?

Obec spláca korekciu z realizácie výstavby kanalizácie, čo do značnej miery obmedzí aj možnosti zapojenia sa do nových projektov. Za prioritu pokladám výstavbu materskej školy. Vtáčkovce sú zaradené medzi 150 obcí, v ktorých sa realizujú národné projekty na podporu sociálnych služieb a tiež národný projekt na vysporiadanie pozemkov. Obec sa zapojila, teda predpokladám, že budeme môcť legalizovať pozemky a následne legalizovať stavby, čo je pre našich obyvateľov prioritou.

Čo by vám pomohlo v práci a kde vidíte priestor pre spoluprácu starostov a starostiek obcí s rómskymi komunitami?

Ako novozvolená starostka by som veľmi uvítala vzdelávacie programy pre vedenie samospráv. Aj výmena skúseností medzi starostami je dôležitá a ako platformu pre túto spoluprácu vidím splnomocnenca pre rómske komunity a jeho úrad. Vzhľadom k tomu, že sa väčšina investícií v rómskych komunitách deje z eurofondov, pomohla by nám aj lepšia informovanosť o podmienkach jednotlivých výziev. Hlavne novozvolení starostovia sa stretávajú s množstvom rôznych problémov, najčastejšie však právnych. Obce si ale nemôžu dovoliť platiť si z rozpočtov právnikov, a tak by nám pomohlo, keby takáto možnosť existovala napríklad na Úrade splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Rómski starostovia a starostky asi budú pociťovať prirodzenú potrebu stretávať sa a vymieňať si skúsenosti, čo nám môže pomôcť vo výkone našich mandátov.

Ďakujem za rozhovor.

Text: Zuzana Kumanová

khade, džanen sar te kerel o programos vaš o čhavore andre priroda. Oda savoro sikhlon pro kidipena andre centrala vaš o slovaťiko skauting.

Marcela Balogovo: Amare viletňikenge das o chaben u o than kaj te sovel. Dikhas pre oda, hoj len te avel savoro, hoj šukares šaj te ačhen andre priroda amenca. Sako dženo musaj te kerel buťi buter kuchňa, sakovar o terneder the phureder skautos. Andro Fričovce samas le dženenca andal o Slovaťiko skauting, but sikhľifam jekh averendar u nekh buter sas, hoj amen prindžardam.

František Balog: Buterval phiras jekhetanes the andre khangeri pre omša. Jekhvar gelam pro kurkeskri omša andro Fričovce. Savore amare džene barikanes phandle o skautska khosne pre men, u oda cirdľas o jakha le manušenge andre khangeri, save sas lošale, hoj the o romane skauta na bisteren pro pengro paťaben.

Save hine tumare plani vaš o avipen?

František Balog: Kamahas te ľidžal durededer amare aktiviti, save ena ajse, save ena o financiji, u ola nane dosta. Kamahas te kerel buťi buter čhavorenca u sakoneske te del o šajipen te phirel pro vileta, save kampelas te kerel andro buter turnusa, avka, sar hine amare personalna kapaciti. Dikhaha, savi ela e buťi amare partnerenca, the le Gaveskre khereha Varhaňovcate. Paťas, hoj amenge pomožinena the andro avutňi sezona.

Chodíte s vašimi skautmi na stanovačky, opekačky či výlety. Ako financujete tieto aktivity?

František Balog: Podporu na naše aktivity získavame zo Slovenského skautingu, prípadne z našej obce. Prepravu zabezpečujem vlastným autom, niekedy otočíme so synom viackrát, aby sme pozvážali všetky deti.

Marcela Balogová: Mnoho ľudí z nášho okolia si myslí, že sa skautingu venujeme, pretože sme za to platení. Nie je to tak. My sa skautingu venujeme z nášho vnútorného presvedčenia, bez nároku na osobný honorár. Bojujeme za to, aby sme získali financie na naše aktivity, ale nie za honorár pre nás. Každý výlet je zdokladovaný a vie sa, na čo sa financie minuli.

Opište nám, ako vyzerá výprava na stanovanie.

František Balog: Naposledy sme boli na skautskej chate vo Fričovciach. Odchod z Varhaňoviec sme mali naplánovaný na štrnástu hodinu. Deti boli u nás na dvore už o deviatej ráno. V podstate každý náš výlet je o tom, že sa nevedia dočkať, kedy vyrazíme za zážitkami a vyčkávať u nás už od skorého rána. Pripravujeme program, ktorý tvoríme so staršími skautmi. Starší skauti sú vyškolení, aby vedeli pripraviť program pre decká v prírode. Tieto školenia absolvujú v centrále slovenského skautského zboru.

Marcela Balogová: Naším výletníkom zabezpečujeme stravu a ubytovanie. Staráme sa o to, aby mali všetko, aby plnohodnotne strávili čas s nami v prírode. Každý z členov má službu v kuchyni, vždy v kombinácii starší a mlad-

Fakty a čísla z výsledkov komunálnych volieb

– Podľa odhadov slovenskej kancelárie Národného demokratického inštitútu pre medzinárodné záležitosti uspelo v roku 2018 vo voľbách do miestnych zastupiteľstiev 45 rómskych kandidátov na pozíciu starostu alebo starostky obce. Z nich pätnásť bolo zvolených v Košickom kraji, trinásť v Banskobystrickom a dvanásť v Prešovskom. Po dvoch rómskych starostoch budú mať v krajoch Nitrianskom a Trnavskom a jedného v Trenčianskom kraji.

– Podľa predvolebných odhadov kandidovali Rómovia a Rómky na posty starostov asi v 120 obciach, teda približne jednej tretine kandidátov sa podarilo uspieť.

– Stranícke rozdelenie kandidátov: spolu 50 kandidátov postavili tri etnicky rómske strany (SRK, RIS, STS). Približne dvadsať rómski kandidáti kandidovali ako nezávislí. Rómovia boli na kandidátnych listinách mnohých majoritných strán – väčšiny parlamentných, s výnimkou Kotleba ĽSNS a SNS, aj mimoparlamentných ako Spolu, Progresívne Slovensko, SMK-MKP alebo NAJ.

– Z uvedených počtov kandidovali desiatí úspešní kandidáti ako nezávislí, deväť s podporou Strany rómskej koalície, piati s podporou strany SMER-SD a rovnako piati s podporou strany Most-Híd. Strana tolerancie a spolupráce získala jedného starostu, rovnako ako Rómska inteligencia Slovenska. Kandidáti strany NAJ obsadili posty v troch obciach.

– Podľa zistení NDI sa výrazne zvýšil počet Rómiiek, ktoré vyhrali v súboji o post starostky, a to z jednej na tri ženy.

– V porovnaní s výsledkami komunálnych volieb 2014 vidíme nárast počtu Rómov a Rómiiek na pozíciách starostu obce asi o desať obcí.

– Rómski kandidáti obhájili posty starostov obcí v tridsiatich obciach, z toho v troch obciach bol namiesto doterajšieho starostu – Róma – zvolený iný rómsky kandidát. NDI vníma tento fakt ako potvrdenie dôvery voličov, predovšetkým rómskych, v kandidátov zastupujúcich rómske komunity, a tiež ako potvrdenie kvality práce, ktorú znovuzvolení starostovia odvádzajú pre svojich občanov.

– V ďalších pätnástich obciach boli Róm alebo Rómka zvolení do pozície starostu alebo starostky po prvý raz. Ide o obce, kde Rómovia predstavujú výraznú väčšinu obyvateľstva, ako napríklad Chminianske Jakubovany, Vtáčkovce, Ostrovany, alebo Laškovce, ale aj o lokality, kde je podiel rómskych a nerómskych voličov viac-menej vyrovnaný – ako napríklad vo Vítkovciach alebo Ďurďoši.

– Podľa odhadov NDI kandidovali Rómovia a Rómky do miestnych zastupiteľstiev asi v 250 obciach po celom Slovensku, pričom približne v 200 obciach sa minimálne jednému kandidátovi podarilo vo voľbách uspieť. NDI odhaduje celkový počet zvolených poslancov a poslankyň z radov Rómov na približne 520, z nich je asi 50 žien.

Zdroj: NDI Slovensko

O knihe Jozef Serinek, Jan Tesař Česká cikánská rapsodie

© Triáda, Praha 2016

V Českej republike rezonuje téma rómskeho holokaustu viac ako na Slovensku. Určite to súvisí aj s rozsahom perzekúcií a faktom, že došlo takmer k vyvraždeniu rómskej populácie v Čechách. Do istej miery je to aj dôsledok širšieho aktivizmu a uchopenia témy genocídy Rómov počas vojny ako témy mienkotvornej, otvárajúcej reflexiu vnímania Rómov vôbec, na ktorej je postavená aktivita okolo „veprína“ v Letoch pri Písku. Téma rezonuje v neziskovom sektore, v akademických kruhoch, ale dotýka sa aj štátnych inštitúcií. Viac ako 25-ročný záujem na likvidácii veľkovýkrmne ošípaných na mieste bývalého koncentračného tábora v Letoch ako keby vytvoril priestor pre výskum a publikovanie literatúry. Do tejto kategórie spadá aj rozsiahla trilógia *Česká cikánská rapsodie*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Triáda ešte v roku 2016.

Ide o spomienky Jozefa Serinka, prezývaného „čierny partizán“, ktoré v rokoch 1963–1964 zaznamenal Jan Tesař. Po desaťročiach sa k rukopisu vrátil, doplnil ho o komentáre a pripravil na vydanie. Rozsiahla komentovaná edícia je dovŕšením práce Jana Tesařa venovanej dejinám českého odbojového a partizánskeho hnutia počas druhej svetovej vojny. Jan Tesař je československý historik, esejista a signatár Charty 77, ktorý sa zaoberal témou druhého odboja a spomienkovými rozprávami na obdobie druhej svetovej vojny. Trilógia *Česká cikánská rapsodie* nie je len spomienkovým rozprávaním, ale obsahuje aj zhodnotenie prameňov, zároveň odhaľuje problematiku kolektívnej pamäti ako fenoménu formujúceho príslušnosť k skupine, etniku, vrátane náhľadu na fenomén „zámerného zabúdania“.

Prvý zväzok obsahuje spomienky a úvahy Jozefa Serinka, tak ako ich v rokoch 1963–1964 zaznamenal Jan Tesař. Rozčlenené sú do osemnástich kapitol. Jozef Serinka (1900–1974) sa vracia do obdobia svojho dospievania, do obdobia prvej svetovej vojny. V roku 1916 bol odvedený do armády, ale vzápätí dezertoval a až do konca vojny sa zdržiaval v lesoch. Následne opisuje svoj život v medzivojnovom Československu až do zlomového momentu, ktorým bol vznik Protektorátu Čechy a Morava. V roku 1942 bol so svojou rodinou deportovaný do tábora v Letoch. Jozefovi Serinkovi sa podarilo utiecť, také šťastie už nemali jeho príbuzní. Nasledujúce kapitoly zachytávajú Serinkove aktivity pri vzniku partizánskych skupín a priebeh odboja.

Druhý zväzok trilógie tvoria podrobné komentáre autora k spomienkam, vrátane doplnenia faktografie.

Tretí zväzok obsahuje mapy, tabuľky a diagramy k partizánskemu odboju na Vysočíne.

Česká cikánská rapsodie je významným zdrojom poznania o postavení Rómov počas vojny, aj pohľadom na druhý odboj – tému, ktorá v českých dejinách stále rezonuje.

Okrem tejto trilógie Triáda vydala aj publikáciu, ktorú zostavila Milena Hübschmannová: Po Židoch Cigáni – Svědectví Romů ze Slovenska 1939–1945, 1. diel. Ide o významný zdroj poznania vo vzťahu k nášmu územiu postavený tiež na spomienkovom rozprávaní. Podľa Hübschmannovej spolupracovníkov je pripravený aj druhý diel. Je nesmierne dôležité, aby táto zdrojová literatúra vyšla a aby sa spomienky preživších nestratili.

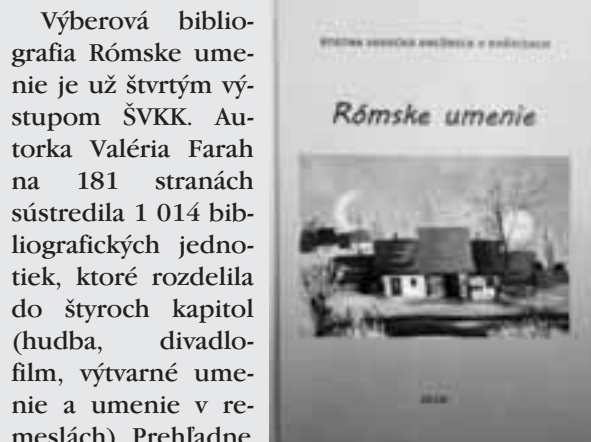
Text: Zuzana Kumanová

Nová kniha o rómskom umení

V kultúrno-vzdelávacom centre Štátnej vedeckej knižnice v Košiciach sa 30. januára 2019 uskutočnilo slávnostné uvedenie publikácie pracovníčky tejto inštitúcie Mgr. Valérie Farah Rómske umenie.

Výrazne diskutovanou témou v našej spoločnosti v posledných desaťročiach je problém medzietnického spolužitia majoritného obyvateľstva s Rómami. Negatívne postoje voči Rómom, prerastajúce niekedy do otvorenej konfrontácie, sú dôsledkom negatívnych skúseností konkrétnych ľudí, prežívajúce etnické stereotypy potom nahrádzajú objektívne poznanie. Vo verejnosti sa často objavuje názor, že o Rómoch toho vieme málo, že chýba odborná a populárno-vedecká literatúra. Pritom viacerí vedci, osvetoví pracovníci a žurnalisti sa dlhodobo zaoberajú dejinami, kultúrou a spôsobom života Rómov, početné pramene k objektívnemu poznaniu tejto skupiny obyvateľstva teda existujú. Sú však roztratené v rôznych typoch písomností – vedeckých a populárno-vedeckých štúdiách, článkoch v tlačných masmédiách.

Štátna vedecká knižnica v Košiciach (ŠVKK), meste známom svojou multietnickou skladbou obyvateľstva, dlhodobo sleduje rôzne oblasti spoločenského života Rómov a výsledky sprístupňuje širokej verejnosti. V roku 1994 tu vznikla jedinečná špecializovaná databáza na Slovensku s názvom ROMANO. Jej základ tvoria záznamy predovšetkým periodickej (novinovej i časopiseckej) tlače, štúdie zo zborníkov, vrátane rómskych médií. Predmetom spracovávaní je nielen slovenská, ale i zahraničná odborná tlač. Získané bibliografické jednotky ŠVKK sprístupňuje v on-line katalógu. Výstupmi z tejto databázy sú informačné, poradenské a rešeršné služby, súpisy na konkrétnu tému, výberové bibliografie i publikačná činnosť. Prvou vydanou bibliografiou bola v roku 1994 História a súčasnosť rómskej rodiny, v roku 2000 bibliografia Rómovia v literatúre (1945–1999) a v roku 2003 Edukácia rómskej mládeže. Okrem týchto bibliografií vydala ŠVKK aj zborník Roma – Romanies, kultúra a vzdelávanie (2009). Rovnaký názov má i výstava, ktorá predstavuje bohatosť romistickej literatúry, knižnica ju sústreďuje a návštevníci podujatia si ju mohli prezrieť.

Výberová bibliografia Rómske umenie je už štvrtým výstupom ŠVKK. Autorka Valéria Farah na 181 stranách sústredila 1 014 bibliografických jednotiek, ktoré rozdelila do štyroch kapitol (hudba, divadlo, film, výtvarné umenie a umenie v remeslách). Prehľadne podáva výber článkov, štúdií a monografií o rómskom umení v slovenskom, českom, rómskom a maďarskom jazyku. Osobitne treba oceniť bibliografické odkazy na pramene v maďarskom jazyku, ktoré sú slovenským a českým romistom neovládateľným tento jazyk často neprístupné. Publikácia v závere obsahuje geografický register, resumé v anglickom, maďarskom a rómskom jazyku, zoznam bibliografických odkazov a použitej literatúry, čím spĺňa kritériá kategórie odbornej vedeckej literatúry.

„Bibliografiu som pripravovala dva roky, excerpovala som rôzne pramene (periodiká, knihy a zborníky, články), ktoré som vkladala do databázy a z nej som potom vyberala údaje pre tematickú bibliografiu. Táto je určená predovšetkým študentom a bádateľom, ktorí sa zaoberajú rómskou tematikou. Čitateľ má možnosť získať všetky dostupné články na danú tému, ktoré môže potom využiť pri svojej práci. Aj tu študentom a iným bádateľom uľahčíme prácu, pomôžeme im pri vyhľadávaní prameňov k danej téme,“ povedala o svojom diele Valéria Farah.

Ostáva veriť, že sa vydaná bibliografia stane významnou pomôckou pre poznanie Rómov, že ju budú využívať nielen romisti, ale aj ďalší záujemcovia z radov majoritného obyvateľstva, novinári, kultúrni, osvetoví a sociálni pracovníci. Významným prínosom môže byť i pre samotných Rómov.

Text: Arne B. Mann

Slávka Balogová (18) z Varbaňoviec je maturantkou v Súkromnej pedagogickej a sociálnej akadémii v Košiciach. Študuje učiteľstvo a vychovávateľstvo v materských školách. Hovorí, že sa jej darí žiť svoje sny. Rovesníkom praje, aby mali veľa trpezlivosti, lebo bez nej si svoje ciele nesplnia.

Čo vás motivovalo k štúdiu učiteľstva pre materské školy?

Už ako malé dievčatko som sa hrala s kamarátmi „na školu“. V tej škole som bola učiteľkou a kamaráti boli žiakmi. Vzťah k učiteľstvu mi pretrval od detstva až do puberty. Rodičia ma poznali, preto mi navrhli, aby som svoju záľubu premenila v budúcnosti na svoju profesiu.

Prešli takmer štyri roky, odkedy ste nastúpili na túto školu. Aké boli študijné začiatky?

Zo začiatku som sa bála, aký bude kolektív v triede, v škole, či si tam nájdem kamošky. Bolo to pre mňa neznáme prostredie, ktorého som sa troška obávala. Robila som si starosti, či zvládnem štúdium. Našťastie moje obavy neboli opodstatnené. V škole sa mi darí, mám skvelé kamarátky a učiteľia sú

tiež super. Akurát ma mrzí, že teraz, keď mi je tam tak dobre, čochvíľa odídem.

Najobľúbenejší predmet?

Slovenčina a hra na hudobný nástroj. Hrám na klavíri.

Skúsili ste niečo písať, tvoriť?

Pôsobím v školskom časopise. Píšem básničky, robím rozhovory s učiteľmi a ak máme nejakú spoločenskú akciu v škole, tak o nej informujem. Predtým, ako sa texty dostanú do časopisu, pracujeme s našou učiteľkou na korektúrach. Spoločne robíme štylistické alebo obsahové úpravy. Mám potom istotu, že sú texty správne napísané.

A čo voľný čas?

Rada spievam a hrám futbal. Futbal, žiaľ, už ide pomaličky do úzadia, pretože je obdobie maturít, ale spev pretrváva. Najviac sa mu venujem pri kúpaní, je to pre mňa relax. Podarilo sa mi nahráť jednu pesničku. Text a hudbu mi vytvorili kamaráti z Trnavy, Martin Géč s manželkou Zuzanou. Umožnili mi nahráť túto pesničku v profesionálnom štúdiu. Čochvíľa ju zavesím na youtube, takže si ju budete môcť vypočuť.

Trpezlivosť a spoločnosť dobrých ľudí jej pomáhajú žiť svoje sny

Ako sa skladba volá a o čom je?

Skladba má názov Kľúč a je o láske medzi mužom a ženou, ktorá je po istom čase spečatená manželským zväzkom. Pieseň patrí medzi RNB štýl. Nahrávala som ju v Trnave v štúdiu Martina Géča. Bolo to super, pretože pri tom nahrávaní sme sa aj rozprávali, aj sme žartovali. Cítila som, že som v spoločnosti dobrých ľudí, a aj preto mi to nahrávanie išlo. Keď som si myslela, že ten tón v skladbe už fakt nedám, tak ma vedeli motivovať, aby som na sebe zapracovala a nakoniec sme to spoločnými silami dali. Som nesmierne rada, že som mala príležitosť pracovať s Martinom, že som videla ako sa pracuje na profesionálnej úrovni a že to ide aj s úsmevom na tvári.

Čo príde po pesničke?

Maturita. Po nej, dúfam, vysoká škola. Mám v pláne študovať na pedagogickej fakulte. Rada by som sa naďalej aktívne venovala môjmu skautskému oddielu – som vedúcou dievčenského oddielu Varhaňovce. Voláme sa Neznáme, tak to vymysleli naše členky. Chlapčenský oddiel sa napríklad volá Legendy. Moje dievčatá sa asi chceli spoznávať postupne, na začiatku boli neznáme, a preto sa aj tak volajú.

Čo vás viedlo k skautingu?

Začali sa mu venovať moji rodičia, brat, neskôr sa zapojila celá rodina. Keď som začala so skautingom ja, mala som osem rokov. Od členstva som sa prepracovala k vedúcej dievčenského oddielu, ktorý má tridsať členiek a päť družín. Aj tu môžem z časti uplatniť to, čo sa v škole učím. Od didaktiky v teoretickej rovine k jej aplikácii v rovine praktickej. Často robíme s dievčatami rôzne úlohy, ktoré spadajú do zážitkového neformálneho vzdelávania.

Čo musí urobiť skaut, aby sa raz stal vedúcim oddielu?

Mal by pristupovať k svojim skautským povinnostiam ako k úlohám, ktoré ho naplňujú a posúvajú v jeho osobnostnom rozvoji. Mal by žiť život skauta naozaj, a nie len vtedy, keď mu to vyhovuje. Mal by sa chcieť učiť a vzdelávať, nebáť sa nových ľudí a zážitkov.

Držíme vám palce. Ešte odkaz pre našich čitateľov, možno aj vašich rovesníkov.

Všetkým mladým ľuďom prajem, aby mali ciele, ktoré si budú môcť plniť. Sny, ktoré budú môcť žiť. Prajem im veľa trpezlivosti, lebo bez nej si ciele plniť nebudú a sny nezažijú.

*Text: Jana Gáborová Kroková,
foto: archív SB*

Slovenský film Kapela režiséra Ladislava Kaboša prichádza do kín

Bratislava (TASR) – Do slovenských kín prichádza film Kapela režiséra Ladislava Kaboša. Premiéru mal 25. októbra a je voľným pokračovaním dokumentu z roku 2014 Všetky moje deti. Koproducentom filmu je RTVS.

Film zobrazuje zrod kapely v ťažkých sociálnych podmienkach rómskej osady na východnom Slovensku. Rozpráva krehký príbeh outsiderov, ktorí sa v polorozpadnutej dodávke vydajú na cestu po Slovensku, aby nakoniec vystúpili aj na festivale Pohoda. Medzinárodnú premiéru film s podtitulom Gypsy Band Lomnické čháve na ceste absolvoval na XXXIV. MFF vo Varšave, kde film súťažil v oficiálnom výbere dokumentov z celého sveta. Programový riaditeľ festivalu Stefan Laudyn zaradil vo svojom Top Ten Kapelu na druhé miesto.

Stano Čonka, ktorého diváci poznajú z filmu Všetky moje deti (nezištne pomáhal stavať domčeky v osade), je teraz manažérom kapely. Vie, že harmonikár, ktorému hovorila Mimi, už v minulosti jednu harmoniku do záložne nenávratne odniesol. Saxofonisti si sami kúpili nástroje. Milan – prvý vysokoškolák v osade, si musel na svoj saxofón dlho šetriť, aby si mohol kúpiť najlacnejší v bazári.

Hudobný producent Michal Kaščák chcel na Pohode v roku 2014 premietnuť film Všetky moje deti. Keď sa do počul príbeh kapely, pozval ju na Pohodu. Chlapci z osady dostali šancu zahrať na veľkom hudobnom festivale, ktorý každoročne navštívi viac ako tridsaťtisíc ľudí.

„V roku 2014 som nakrútil film Všetky moje deti. Chodil som s tým filmom po svete z jednej kinosály do druhej. Absolvoval som 27 kinosál na Slovensku, v Čechách, Poľsku a Nemecku. V jednej kinosále sme spomenuli divákom, že naši muzikanti zápasia s tým, že nemajú svoje nástroje, že vždy si ich musia požičať, keď idú hrať. A predstavte si, že diváci v sále sa poskladali na basu a harmoniku. Basu pre nich som kúpil v Prešove, harmoniku v Prahe, obal na harmoniku v Žiline, obal na kontrabas nám doviezli z Rakúska. Marián Kuffa zo žakovskej komunity pridal k tomu gitaru a toto všetko sme odniesli týmto chlapcom,“ uviedol režisér filmu Ladislav Kaboš.

K druhému kroku dodal: „Bolo by veľmi zaujímavé zistiť, čo oni s tými nástrojmi urobia, ako využijú šancu, ktorú im dali diváci. Tak vznikol ten nápad na kapelu. Kapela vznikla v tom zložení počas nášho filmu, názov Gypsy Band Lomnické čháve si chlapci dali niekoľko týždňov pred Pohodou. Všetko sa robilo za pochodu. Mám veľkú radosť, že dvaja ľudia pomohli vzniku filmu, jednak Marián Kuffa, ktorý ma do tých rómskych osád zaviedol. Druhým bol Michal Kaščák, ktorý mal tú odvahu a muzikantov z osady, o ktorých nikto nevedel, pozval na Pohodu.“

Pavlovce nad Uhom: Deti vytvorili z hliny keramické srdce

Pavlovce nad Uhom (TASR) – Záverečným tvorivým stretnutím ukončili v Pavlovciach nad Uhom v okrese Michalovce projekt interaktívnych keramických workshopov pod názvom Srdce dokorán, ktorý realizovalo občianske

združenie Annogallery. Ako informovala jeho koordinátorka Katarína Smiková, zameraný bol na podporu kultúrnych aktivít rómskych detí a mládeže.

Do projektu sa počas októbra zapojili žiaci a pedagógovia zo Spojenej školy z Pavloviec nad Uhom. Počas štyroch tvorivých stretnutí vyhotovili za pomoci lektora, keramikára Petra Smika, keramický reliéf srdca ako symbol lásky, priateľstva a vzájomného porozumenia, do ktorého komponovali svoje úvahy, myšlienky a príbehy. Obraz, ktorý je vyskladaný z viacerých častí, neskôr maľovali farebnými glazúrami a opätovne realizovali výpal. Okrem toho si deti podľa Smikovej vyrobili na pamiatku aj menšie keramické výrobky, rovnako s motívom srdca. Všetko spoločne odprezentovali formou trvalej inštalácie vo svojej škole a záverečnou brožúrkou.

„Projekt, do ktorého sa deti zapojili, im poskytol nielen príležitosť na tvorivú sebarealizáciu, ale tiež možnosť dať o sebe a svojich úspechoch vedieť svojmu okoliu, keďže samotný obraz bude nainštalovaný v priestoroch školy a budú si ho môcť pozrieť aj ostatní žiaci a rodičia,“ priblížila Smiková. Projekt realizovali s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR s cieľom rozvoja tvorivosti, zručnosti, vzájomnej tolerance a integrácie do spoločnosti.

Výstava v múzeu v Rimavskej Sobote približuje tvorbu rezbára D. Fertóa

Rimavská Sobota (TASR) – Tvorbu gemerského rómskeho rezbára Dezidera Fertóa predstavila výstava v Gemersko-malohontskom múzeu (GMM) v Rimavskej Sobote, *str. 12 >>>*

Tri prstene / Trin angrusňa

Tento príbeh sa odohráva v dávnej minulosti pred viac ako tisíc rokmi na území dnešnej Indie. Vtedy sa na severe indického subkontinentu nachádzalo viac menších štátov. Išlo vlastne o kráľovstvá, ktorých bolo niekoľko a medzi nimi aj kráľovstvo Romistan. V tomto kráľovstve žili Rómovia, naši predkovia. Kráľovstvo bolo zaujímavé tým, že v jeho strede sa nachádzala mohutná posvätná hora. Hovorili jej Svätá železná hora, a to preto, lebo obsahovala horniny a rudné minerály, ktoré obsahujú železo. Z tejto hory ťažili železnú rudu a z nej získavali to najkvalitnejšie železo, akého nebolo široko-ďaleko. Z neho rómski kováči vyrábali tie najkvalitnejšie výrobky. Verili, že je to posvätné železo požehnané rómskym bohom Devlom a k to vlastný výrobok z tohto železa, je ochraňovaný. Tieto výrobky boli veľmi žiadané nielen v Romistane, ale najmä v okolitých kráľovstvách. Aj tam verili v ich magickú silu. Romistan bol zaujímavý aj tým, že vedľa posvätné železnej hory stál obrovský strom, jeden z najposvätnějších stromov v starej Indii, zvaný Kalpavrikša. Indovia verili, že má moc plniť ľudské želania. Rómski remeselníci, ako napríklad drevári a košíkári získavali z tohto stromu drevo, z ktorého vyrábali rôzne výrobky dennej potreby, ale aj hudobné a iné nástroje a z haluzí tohto stromu pletené a prútené výrobky ako koše, košíky, misy... Strom bol nevyčerpateľným zdrojom dreva. Ak remeselník z neho odrezal kus dreva, ten hneď dorástol. Ak odlomil haluze, hneď narástli nové. Tak ako k posvätné železnej hore, tak aj k stromu Kalpavrikša sa obyvatelia Romistanu modlili každý deň, lebo verili v ich magickú silu.

Aj keď kováči, rezbári, košíkári a iní remeselníci mali stále prácu a vyrábali kvalitné výrobky, ktoré mali veľký odbyť najmä za hranicami Romistanu, stále žili z ruky do úst. To preto, že svoje výrobky nepredávali priamo kupcom – odberateľom z iných kráľovstiev, ale výrobky od nich kupoval samotný kráľ Romistanu Anlove za pomoci miestnych obchodníkov, úžerníkov napojených na žandárskeho a vojenského veliteľa. Kupovali ich za veľmi nízke ceny a predávali za niekoľkonásobne vyššie. Kráľ Anlove a ľudia okolo neho neverili v magickú moc posvätné železnej hory a posvätného stromu Kalpavrikša, ale využívali vieru ľudu k ich manipulácii. A tak Rómovia v kráľovstve Romistan pracovali a dreli od úsvitu do noci, aby mali čo do úst a miestni obchodníci, úžerníci, žandársky a vojenský veliteľ a samotný kráľ bohatli. Rómovia verili, že to tak chce ich boh Devel, ktorý dodáva magickú silu hore a stromu. Kráľ Anlove vládol tvrdou rukou, aby sa ho ľud bál a mal pred ním rešpekt. Pomáhali mu žandári, vojaci a úžerníci, ktorých zaspieval slovami, že každú noc hovorí s bohom Devlom a ten ho usmerňuje, ako má konať. „Ľud môj, každú noc chodím k posvätné hore a k posvätnému stromu a zhováram sa s naším bohom Devlom. Ten mi prikazuje, aby som od vás kupoval vaše výrobky lacno a predával draho a všetky zarobené peniaze mu odovzdával. On vás zato ochraňuje a dodáva vám vieru a silu. Je to jeho božia vôľa!“ zavádzal a ľud mu veril.

V kráľovstve žil aj mladý Róm Kumár, ktorý bol vzdelaný a veľmi sčítaný mladý muž. Bol sirota a vyrastal v kláštore medzi Rašajmi, ktorí ho vychovávali. Nepáčilo sa mu, ako sa správa samotný kráľ k svojmu ľudu, že ho okráda a že sa rúha svojmu bohu Devlovi, že neverí v magickú silu posvätné hory a stromu. Postavil sa na stranu ľudí. Chodil medzi nich k posvätné hore a stromu, ku ktorým sa každý deň modlili Rómovia. Presviedčal ich, že to, čo robí kráľ, je rúhanie. „Bratia moji, neverte kráľovi, ak vám hovorí, že boh Devel mu prikazuje, aby od vás kupoval vaše výrobky lacno a predával draho a všetky zarobené peniaze mu musí odovzdávať a že on vás za to ochraňuje a dodáva

vám vieru a silu a že je to jeho božia vôľa! Kráľ vás klame a okráda. To, čo vám hovorí, nikdy by boh nechcel a nedopustil!“ prihovárал sa k nim a burcoval ich, aby sa postavili kráľovi a zvrhli ho. „Nebojte sa! Boh bude na vašej strane!“ ubezpečoval ich. Rómovia začali veriť jeho slovám a pochybovať o kráľovi a jeho slovách, že sa stretáva každú noc s bohom. Keď sa kráľ dozvedel, že Kumár burcuje ľud proti nemu, zatkol ho a uvrhol do žalára. Ešte predtým mu pred posvätnou horou a stromom uštedrili sto rán bičom na výstrahu ostatným. „Každý, kto bude pochybovať o mojich slovách, že sa každý večer zhováram s bohom Devlom, dopadne takto. To on mi prezradil, že Kumár vás burcuje proti mne a on mi prikázal verejne ho potrestať sto ranami bičom,“ zastrášoval kráľ Anlove svoj ľud.

Správanie sa kráľa Anlovea rozhnevalo samotného boha Devlu, a tak začal konať. V noci, keď ľud spal, objavila sa nad kráľovstvom Romistan, konkrétne nad posvätnou železnou horou a stromom Kalpavrikša jasná žiara, ktorá osvetlila celé kráľovstvo. Ľud sa prebudil a prišiel k hore a stromu. Boh Devel rozpažil ruky a povedal: „Za to, že kráľ Anlove mnou pohŕda, rúha sa a neverí vo mňa, ho potrestám!“ Kumára prepustil zo žalára, aby viedol Rómov proti zlému kráľovi Anloveovi. „Podme, Rómovia, spojme sa a zvrhnime toho zloducha! Vyžeňme ho z nášho kráľovstva aj s jeho kumpánmi,“ burcoval ľud Kumár. Rómovia sa zjednotili prvýkrát vo svojej histórii a ešte v tú noc povstali proti kráľovi Anloveovi. Proti sile zjednotených Rómov, ktorým žehnal boh Devel boli vojaci, žandári, obchodníci, úžerníci a kráľ bezmocní. Kráľa zvrhli a vyhнали z kráľovstva spolu s jeho kumpánmi. Všetky peniaze, ktoré neprávom nadobudli im boli skonfiškované.

Za nového kráľa si zvolili Kumára. Skôr, než sa ujal trónu sa tri dni a tri noci modlil k Devlovi pred posvätnou železnou horou a stromom Kalpavrikša a žiadal ho, aby ochraňoval jeho ľud. Prosil ho, aby jeho ľud bol stále jednotný a silný, aby v ňom boli stále výborní remeselníci, hudobníci a umelci a aby boli rešpektovaným a uznávaným národom, aby si ich ostatné kráľovstvá uctievali a uznávali. Boh na tretí deň Kumárovi povedal: „Tu máš rudu z tejto posvätné železnej hory a choď za najlepším kováčom Barocharťasom! Ten ti ukuje tri prstene a s nimi sa vrátiš ku mne, aby som ich požehnal!“ Kumár vzal rudu a utekal za kováčom Barocharťasom. „Dobrý deň želim vám, pane,“ pekne pozdravil Kumár a pokračoval, „poslal ma za vami sám veľký boh Devel, aby ste mi z tejto rudy ukovali tri prstene. Prosím, ukujte ich.“ „Viem, čo mám robiť,“ odpovedal Kumárovi kováč. „Tu si sadni a čakaj!“ prikázal mu, vošiel do vyhne a začal kuť. Po troch hodinách vyšiel kováč z vyhne a podal Kumárovi tri prstene so slovami: „Rýchlo utekaj za Devlom, kým sú ešte horúce, aby im požehnal!“

Kumár vzal prstene a utekal za Devlom. Pred posvätnou železnou horou a posvätným stromom Kalpavrikša si Kumár klakol na kolená, sklonil hlavu a hovorí: „Tu som, pán môj, aj s prsteňmi.“ Vystrel ruku a podal prstene Devlovi. „Vstaň a pozorne ma počúvaj!“ prikázal Devel Kumárovi. „Prvý prsteň žehnám ako prsteň večnej spolupatričnosti a moci. To preto, aby ste boli stále spolu a jednotní a ak budete jednotní, budete aj mocní a nikto vás nepremôže. Druhý prsteň žehnám ako prsteň remeselných zručností, hudobného a umeleckého nadania. To preto, aby ste stále boli výborní remeselníci, hudobníci a umelci, aby o vaše výrobky, hudobné umenie a umelecké nadanie bol stále veľký záujem a aby ste sa živili vlastnou prácou. Tretí prsteň žehnám ako prsteň rešpektu a uznania. To preto, aby bol váš národ stále rešpektovaný a uznávaný,“ požehnal Devel prstene a podal ich Kumárovi. „Tieto prstene musíš chrániť ako svoj život a nikomu ne-

smieš prezradiť ich moc. Nesmú sa dostať do zlych rúk, lebo potom vás neochránim ani ja. Moju moc ochraňovať vás a váš osud som vložil do týchto prsteňov a teraz je už iba na vás, ako naložíte s vlastným osudom. Moc týchto prsteňov môžeš prezradiť iba na smrteľnej posteli a človeku, ktorému najviac veríš!“ ukončil svoju reč Devel. Kumár aj s prsteňmi vošiel do paláca, schoval ich na bezpečné miesto a začal vládnuť Romistanu. Jeho ľud, Rómovia, žili spolupatrične, v láske, úcte, porozumení a blahobyte. Bol to národ uznávaný a rešpektovaný ostatnými kráľovstvami.

To však trvalo asi 70 rokov, kým vládol Kumár. Mal 90 rokov a bol vážne chorý. Keďže sa nikdy neoženil, nemal ani potomkov, a tak nemal komu odovzdať vládu a tajomstvo prsteňov. Mal však troch radcov, ktorí mu verne slúžili, ale nevedeli o troch prsteňoch a ich moci. Kráľ Kumár sa nevedel rozhodnúť, komu zo svojich radcov zverí tajomstvo. „Komu odovzdám tie prstene a ich tajomstvo?“ kládol si túto otázku a už mu veľa času neostávalo. Rozhodol sa teda ísť za Devlom, aby mu poradil. Prikázal radcom, aby ho chorého aj s postelou, na ktorej ležal zanesli k posvätné železnej hore a posvätnému stromu Kalpavrikša. „Nechajte ma tu a pridte po mňa o tri hodiny!“ prikázal kráľ svojim radcom. Tí aj tak urobili a nechali ho tam samého. Ležal a čakal na Devla. „Čo odo mňa chceš, Kumár?“ opýtal sa Devel. „Poradiť mi, komu z mojich radcov mám odovzdať prstene a ich moc? Neviem sa rozhodnúť,“ požiadal o radu kráľ Kumár. „Pamätáš sa, čo som ti hovoril, keď som ti prstene odovzdával? Ak príde tvoj čas, musíš ich odovzdať tomu, komu najviac veríš,“ pripomenul Devel kráľovi. „Pamätám, ale neviem sa rozhodnúť! Všetkým verím a všetci mi verne slúžili,“ odpovedal kráľ. „Prstene môžeš odovzdať a prezradiť ich moc iba jednému z nich,“ zdôraznil Devel. „A ak dám každému po jednom prsteni, aby spoločne vládli a ochraňovali ich?“ spýtal sa Kumár. „Je to už na tebe, ale riskuješ zánik kráľovstva Romistan,“ podotkol Devel a odišiel. Kumár sa nevedel rozhodnúť, ale musel konať rýchlo. Dal si teda zavolať svojich radcov. „Moji milí radcovia, dlho a verne ste mi slúžili a jeden z vás by mal byť mojím nástupcom, ale keďže sa neviem rozhodnúť a všetkých vás mám rád rovnako, rozhodol som sa, že naše kráľovstvo Romistan odovzdám do rúk všetkým trom. Rozdelíte si úlohy a budete vládnuť svorne,“ povedal im kráľ a pokračoval, „je tu ešte niečo, čo vám musím prezradiť. Sedemdesiat rokov som vládol a viedol kráľovstvo tak, aby sme boli jednotní a mocní, aby sa našim remeselníkom, hudobníkom a umelcom vždy darilo, aby sme boli rešpektovaný a uznávaný národ. Preto sme žili v blahobyte,“ vysvetľuje z posledných síl utrpený kráľ. „Všetko to bolo vďaka týmto trom prsteňom, ktorým požehnal náš boh Devel, a ktoré nás ochraňovali. Teraz vám ich chcem odovzdať. Tebe, Džubar, odovzdávam prsteň remeselných zručností, hudobného a umeleckého nadania, lebo vždy si zodpovedne dohliadal na našich remeselníkov, hudobníkov a umelcov, aby sa im dobre darilo. Tebe, Čandar, odovzdávam prsteň večnej spolupatričnosti a moci, lebo vždy si zodpovedne dohliadal, aby náš ľud bol spolupatričný a mocný, a tebe, Ganěš, odovzdávam prsteň rešpektu a uznania, lebo vždy si zodpovedne a čestne viedol politiku voči ostatným kráľovstvám, a preto sme boli stále rešpektovaný a uznávaný národ,“ dopovedal kráľ Kumár a dodýchal. Tento krok kráľa veľmi nahneval boha Devla, lebo vedel, že to môže byť koniec kráľovstva Romistan. Netrvalo dlho a Džubar, Čandar a Gaměš sa začali škriepiť o kráľovský trón. Neboli jednotní, a to ohrozovalo kráľovstvo. O troch prsteňoch a ich moci sa dozvedeli v ostatných kráľovstvách a začal sa boj o tieto prstene. Spory

medzi Džubarom, Čandarom a Gaměšom ich oslabili a viedli k tomu, že im boli prstene odcudzené nepriateľmi. Boh Devel si dal zavolať všetkých Rómov z kráľovstva pred posvätnú železnú horu a posvätný strom Kalpavrikša. „Títo traja vás zradili,“ povedal Devel a ukázal na Džubara, Čandara a Gaměša. „Ich lakomosť spôsobila, že vaše kráľovstvo Romistan ide do záhuby. Dali si ukradnúť nepriateľom tri prstene, ktoré vás sedemdesiat rokov ochraňovali,“ dodal boh Devel. Rozpažil ruky a ešte povedal: „Choďte do sveta a hľadajte tie prstene! Pokiaľ ich nenájdete, bude sa vám vodiť zle. Budete stále nejednotní a slabí, o vaše výrobky a umenie nebude mať nikto záujem a budete nerešpektovaný a neuznávaný národ. Vtedy sa posvätná železná hora prepadla pod zem a vytvorila veľký kráter. Posvätný strom Kalpavrikša sa rozpadol na malé kúsky a začal horieť. Rómovia sa rozutekali na všetky strany sveta a kráľovstvo Romistan zaniklo. Tie tri prstene hľadajú dodnes.

* * *

Kada pripheňiben pes ačhila andro paluno čirlatuňipen anglo buter sar ezeros berša pro than akanakra Indijake. Akor pro upruno indicko subkontintos sas buter cikneder thema. Oda sas thagaripena, save sas vajkeci u maškar lende the o thagaripen Romistan. Andre kada thagaripen dživenas o Roma, amare phureder daja the dāda. O thagaripen sas interesantno oleha, hoj andre leskro maškariben ačhelas zoralo sentno heđos. Phenenas leske Suntno trastuno heđos, u vaš oda bo andre leste sas nabararde bara the nabarardipena, andre save hin trast. Andal kada heđos charenas avri trastuno nabarardipen u andal leste dochudenas oda nekfeder trast, savo nasas buchles – dur. Lestar o romane chartasa kerenas ola nekfeder avrikerdipena. Paťanas, hoj oda hino sentno trast sentelimen le romane devleha le Develeha u kas hin avrikerdipen ale trastestar, hino bimardo. Kala avrikerdipena sas bares kamle nača andro Romistan, ale andre aver paše thagaripena. The odoj paťanas andre lengri magicko zor. O Romistar sas interesantno the oleha, hoj paš o sentno trastuno heđos ačhelas baro thulo rukh, jekh ole neksuntendar rukhendar andre puraňi India, savo pes vičhinelas Kalpavriška. O Indi paťanas, hoj hin les zor te pherarel le manušengre mangipena. O romane butakre, sar o kaštara the košarara dochudenas andal kada rukh kašt, savestar kerenas sojekhaver avrikerdipena save kampelas khere, kajča the bašavibnaskre the aver sersami u le kandrendar kerenas heklimen avrikerdipena sar košara, cikne košarici, kandruna čarore... O rukh delas ajci kašta keci kampelas. Te o butakro lestar činelas kotor kašt, oda pro rukh dobarolas. Te phagelas o kandre, takoj dobaronas neve. Avka sar kijo sentno trastuno heđos, avka the kijo rukh Kalpavrikša pes o nipi andal o Romistan mangelas sako džives, bo paťanas andre lengri magicko zor.

Choc le chartasen, kaštaren, košararen the avren butakren sas mindik buti u kerenas bares lače avrikerdipena, save kamenas andre aver thema le Romistanistar, mindik dživenas andal e burňik andro muj. Oda vaš oda, hoj peskre avrikerdipena nabikenenas olenge so len cinenas andal aver thagaripena, ale o avrikerdipena lendar cinelas korkoro o thagaris andal o Romistan o Anlove u šigitinenas leske o kherutune zdovakerde, interesara jekheta-ne le phandleskre the slugadžiskre šeralenca. Cinenas len vaš o churde lovore u bikenenas vaš o buterval bareder love. O thagaris Anlove the o manuša pašal leste napaťanas, hoj andro sentno trastuno heđos the sentno rukh Kalpavrikša hin magicko zor, kajča le manušengro paťavliben lenas kija lengro diliňaršagos. U avka o Roma andro thagaripen Romistan phares kerenas buti tosarastar dži raťi, kaj len te el te thovel vareso andro muj u o kherutune zdovakerde, interesara, phan-

dlengro the slugadžiko šeralo the korkoro o thagaris barvalonas. O Roma paťanas, hoj oda avka kamel lengro del o Devel, savo do-del magicko zor le hedos the le rukh. O thagaris Anlove šerarelas zorale vasteha, kaj o nipi lestar te daran u te udžanen les. Šigitinenas leske o phandle, slugadža the o interesara, save korarelas le lavenca, hoj sako rat vakerel le Devleha u ov leske sikavel o drom, sar kamel te kerel. „Mire nipi, sako rat phirav kijo suntno hedos the suntno rukh u vakerav amare Devleha. Ov mange parančolinel, kaj tumendar te cinavkerav tumare avrikerdipe-na tuñones u te bikenav kučes u savore zarodne love leske te dav. Ov tumen vaš oda bimarel u del tumen paťavliben the zor. Oda hin leskri devleskri kedva!“ chochavelas le nipen u on leske paťanas.

Andro thagaripen dživelas the terno Rom o Kumar, savo sas sikado u bares zgendo terno muřš. Sas bije daj the dad u barila avri andro rašajiko kher mařkar o rašaja, save les bararenas avri. Nasas leske pre kedva, sar pes likerel korkoro o thagaris kija peskre nipi, hoj len čorarel u hoj napaťal peskre devles le Devel, hoj napaťal andre magicko zor le suntne hedoske the rukhoske. Ačhađa pes pre le nipengri sera. Phirelas mařkar lende paš o sentno hedos the rukh, paš save sako džives pes o Roma mangelas kijo del. Thovelas len tele le laenca, hoj oda, so kerel o thagaris, hin napaťavliben kijo del. „Phrala mire, napaťan le thagariske, te tumenge vakerel, hoj o del Devel leske parančolinel, kaj tumendar te cinavkerel tumare avrikerdipe-na tuñones u te bikenavkerel kučes u savore love hino tromado leske te del u hoj ov tumen vaš oda bimarel the del tumen paťavliben the zor u hoj oda hin le devleskri kedva! O thagaris tumen chochavel the čorarel. Oda, so tumenge vakerel, šoha o del nakamľahas u nadomukľahas!“ vakerelas kijo nipi u tradelas len, kaj pes te ačhen le thagariske u te čhiven les tele. „Madaran tumen! O del ela pre tumari sera!“ phenelas lenge. O Roma chudne te paťal leskre lavenge u imar napaťanas le thagariske the leskre lavenge, hoj pes arakhel sako rat le devleha. Sar pes o thagaris dodžanľa, hoj o Kumar tradel le nipen proci leske, phandľa les andre u thoda andre bertena. Mek anglal oda anglo suntno hedos the rukh le čhinda šelvar le sirimoha, hoj kola aver te daran. „Dojekh, ko napaťala mire lavenge, hoj sako raťi vakerav le devleha Develeha, doperela kavka. Oda ov mange phenda avri, hoj o Kumar tumen tradel pre mande u ov mange parančolinda anglal tu-

mende les te marel šelvar le sirimoha,“ dara-velas o thagaris Anlove peskre nipen.

Oda sar pes likerel o thagaris Anlove chofarda korkores le Devles, u avka chudňa te kezdinel. Raťi, sar o nipi sovenas, sikađa pes upral o thagaripen Romistan, upral o sentno hedos the rukh Kalpavrikša zoralo vudud, savo vududarda calo thagaripen. O nipi ušťile upre u avle kijo hedos the rukh. O del Devel rozcirdňa o vasta u phenda: „Vaš oda, hoj o thagaris Anlove man tele dikhel, našu-nel u napaťal andre mande, marava les!“ Le Kumar mukľa andale bertena, kaj te lidžal le Romen proci nalačo thagaris Anlove. „Aven, Romale, jekhetaňaras pes u čhivas te-le oles nalače manušes! Tradas les avri anda-l amaro thagaripen the leskra bandaha,“ tradelas le nipen o Kumar. O Roma pes jekhetaňarde ešebnovar andre peskri histo-ria e mek odi rat pes ačhade le thagariske An-likeske. Proci zoralipen jekhetaňarde ro-mengro, upral save likerelas o vasta o del Devel sas o slugadža, phandle, zdovakerde, interesara the o thagaris bizorale. Le thagaris čhide tele u tradne andal o thagaripen the leskra bandaha. Savore love, kija save avle napaťavalaha butaha lenge ile.

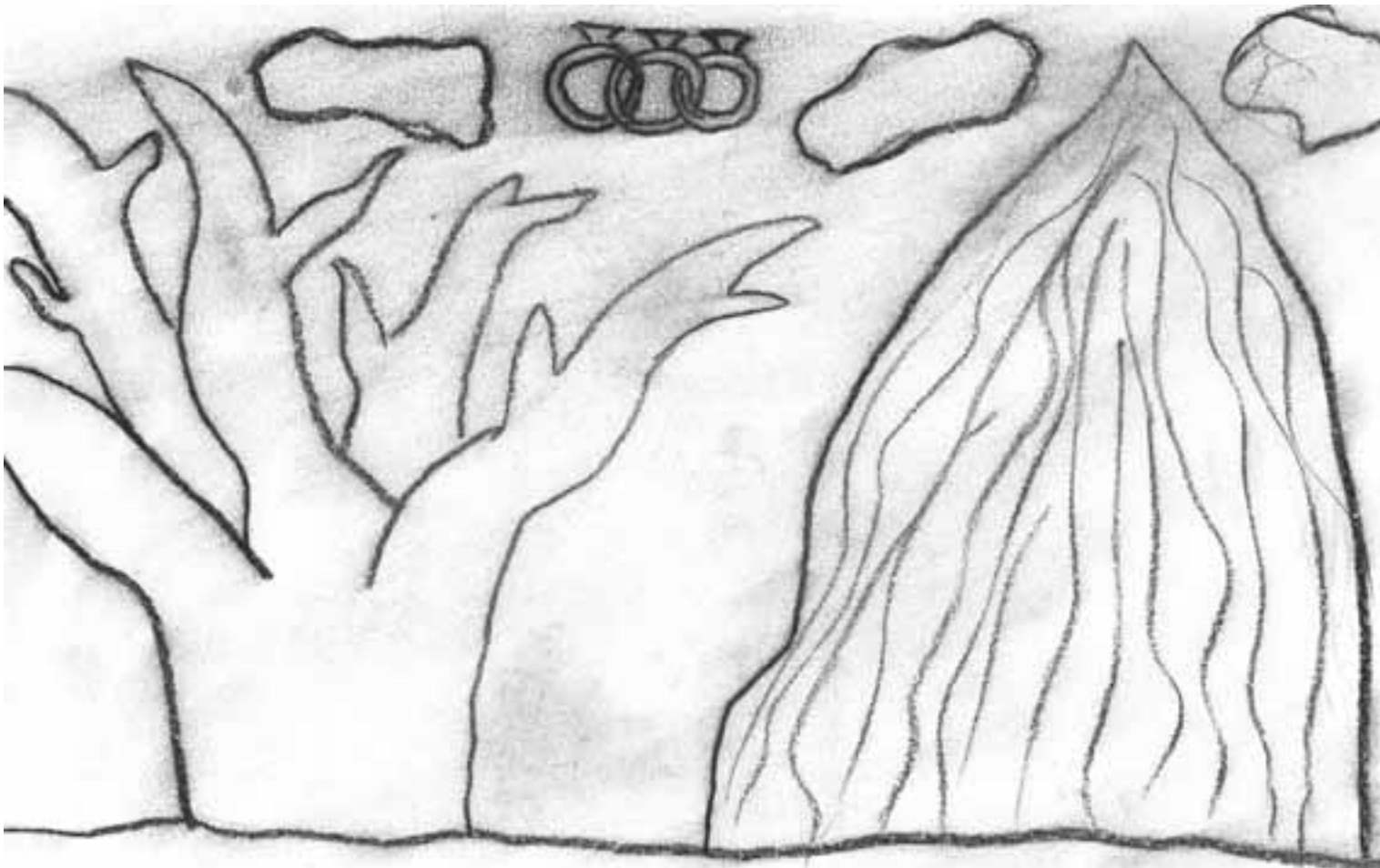
Vaš o nevo thagaris peske kidne avri le Kumar. Sigeder, medik bešľa pro tronos trin dživesa the trin raťa pes mangelas kijo Devel anglo suntno trastuno hedos the rukh Kal-pavrikša u mangelas les, kaj te likerel o vasta upral leskro nipos. Mangelas les, kaj leskro nipos te el mindik jekhetano the zoralo, kaj andre leste te aven mindik bares lače butakre, lavutara, the džaňibnara u kaj te aven rešpektimen the udžandi nacija, kaj len aver thagaripena te den pativ the udžanen len. O del pro trito džives le Kumariske phen-đa: „Le kadađ kada trastuno bar andal o sent-no trastuno hedos u dža pal o nekfeder chartas Barochartasis! Ov tuke chartarla trin angrusňa u lenca aveha pale pal mande, kaj len te sentelinav!“ O Kumar iľa o trastuno bar u denašelass pal o chartas Barochartas. „Lačo džives tuke mangav, rajeja,“ šukares palikerđa o Kumar u džalas dureder, „bičha-đa man pal tumende korkoro o baro del De-vel, kaj kale trastune barestar te chartaren trin angrusňa. Mangav, chartaren len.“ „Džanav, so kamav te kerel,“ phenda le Ku-mariske o chartas. „Kadađ beš tele u užar!“ parančolinda leske, geľa andre chartarňa u chudňa te chartarel. Pal o trin ori avľa avri o chartas andel e chartarňa u diňa le Ku-mariske o trin angrusňa le lavenca: Sigo denaš pal o Devel, medik hine mek kerade, kaj len te sentelinel!“

O Kumar iľa o angrusňa u denašelass pa o Devel. Anglo suntno trastuno hedos the sentno rukh Kalpavrikša o Kumar peľa tele pro khoča, thoda tele o šero u phenel: „Adaj som, rajeja miro, the le angrusňenca.“ Na-cirdňa o vast u podiňa o angrusňa le Deve-leske. „Ušťi upre u mištes man šun!“ paran-čolinda o Devel le Kumariske. Ešebno an-grusňi sentelinav sar angrusňi mindik jekhe-taňibnaskri the zoralipnaskri. Oda vaš oda, kaj mindik te aven jekhetane u jekhetaňarde u te avena jekhetaňarde, avena the zorale u ňiko tumen na phagerela. Dujto angrusňi sentelinav sar angrusňi butakeribnaskri, ba-šavibnaskri the džaňibnaskri. Oda vaš oda, kaj te aven mindik igen lače butakre, lavu-tara the džaňibnara, kaj pal tumare avri-kerdipena, bašaviben the džaňiben te el mindik baro interesis u kaj te dživen peskra butatar. Trito angrusňi sentelinav sar an-grusňi rešpektoskri the udžañibnaskri. Oda vaš oda, kaj tumaro nipos te el mindik rešpektimen the udžando,“ sentelinda o De-vel o angrusňa u podiňa len le Kumariske. „Kala angrusňa sal tromado te garuvel the te bajinel sal pal peskro dživipen u ňikaske na-tromas te phenel avri lengri zor. Natroman pes te dochudel andro phuj vasta, bo palis paš tumende na ačhava aňi me. Miri zor te dodikhel pre tumende the tumaro osudos thodom andre kala angrusňa u akana imar hin ča pre tumende, sar dureder dživena. E zor kale angrusňengri šaj phenes avri ča akor sar pašloha pro mulano hados u manu-šeske, saveske nekbuter paťas!“ dovakerđa o Devel. O Kumar the le angrusňenca geľa andre andro thagariko kher, garuđa len pro lačo than u chudňa te šerarel andro Ro-mistan. Leskro nipos, o Roma, dživenas jekhetane, andro kamiben, pativ, achaluvi-ben the andro barvalipen. Oda sas nacija udžandi the rešpektimen avre thagaripenca.

Oda likerelas vaj 70 berš, medik šerarelas o Kumar. Sas leske 90 berš u sas bares nasva-lo. Vaš oda, hoj šoha naiľa romňa, nasas les aňi čhave, u avka nasas les kaske te del o še-ralipen the o garuviben le angrusňengro. Kaj-ča sas les trin degodžavera, save leske pativa-les sogalinenas, kajča nadžanenas pal o an-grusňa the lengri zor. O thagaris Kumar nadžanelas so te kerel, saveske peskre de-godžaverendar phenela avri o garuviben. „Kaske dava o angrusňa the lengro garuvi-ben?“ phučelas pestar u imar leske but idejos naačhelas. Phenda peske, hoj džala pal o De-vel, kaj les te del godži. Parančolinda le dego-đaverenge, kaj le nasvales the le hadoha, pre savo pašľolas te lidžan kijo sentno trastuno

hedos the sentno rukh Kalpavrikša. „Muken man kadađ u aven pal mande pal o trin ori!“ parančolinda o thagaris peskre degodžaveren-ge. Ola the avka kerde u mukle les odođ kor-kores. Pašľolas u užarlas pro Devel. „So man-dar kames, Kumar?“ phučľa pes o Devel. „De-man godi, kaske mire degodžaverendar te dav o angrusňa the lengri zor? Nadžanav so te ke-rel,“ mangľa godi o thagaris Kumar. „Leperes so tuke phendom, sar tuke diňom o angrus-ňa? Sar avela tiro idejos, sal tromado len te del oleske, kaske nekbuter paťas,“ leperđa o Devel le Kumariske. „Leperav, kajča nadžanav so te kerel! Savorenge paťav u save-re mange pativales sogalinenas“ phenda o thagaris. „O angrusňa šaj des the phenes avri pal lengri zor ča jekheske lendar,“ zorales phenda o Devel. „U te dava dojekheske po jekh angrusňi, kaj jekhetane te šeraren u te garuven len?“ phučľa o Kumar. „Oda hin imar ča pre tute, kajča riskines, hoj našľola o thaga-ripen Romistan,“ phenda o Devel u geľa. O Kumar nadžanelas so te kerel, kajča sas tro-mado sigo vareso te kerel. Diňa peske te vič-hinel peskren degodžaveren. „Mire paše dego-đavera, but the pativales mange sogalinenas u jekh tumendar kamlahas te avel pre miro than, kajča nadžanav so te kerel u savoren tu-men kamav jekhutnes, phendom peske, hoj amaro thagaripen o Romistan dava andro vasta so trinenge. Ulavena peske o buta u jekhetane šerarena,“ phenda lenge o thaga-ris u džalas dureder, „hin adaj mek vareso, so tumenge som tromado te phenel. Eftavardeš berš šeraravas u lidžavas o thagaripen avka, kaj te avas jekhetane the zorale, kaj amare butakreng, lavutareng the džaňibnenge mindik pes lačhes te lidžal, kaj te avas rešpek-timen the udžando nacija. Vaš oda dživahas andro barvalipen,“ vakerel ostatňa zoraha o dukhado thagaris. „Savoro oda sas paliker-dones kale trine angrusňenge, save sen-telinda amaro del o Devel, u save amen bima-renas. Akana tumenge len kamav te del. Tuke, Džubar, dav e angrusňi la butakerdip-naskri, bašavibnaskri the džaňibnaskri, bo mindik le godžavere šereha dodikhehas pre amare butakre, lavutara the džaňibnara, kaj pes lenge mištes te lidžal. Tuke, Čandar, dav e angrusňi mindik jekhetaňibnaskri the zo-ralipnaskri, bo mindik le godžavere šereha do-dikhehas, kaj amare nipi te aven jekhetane the zorale, u tuke, Ganeš, dav e angrusňi rešpektoskri the udžañibnaskri, bo mindik le godžavere šereha the pativales lidžahas e polit-ka kijo aver thagaripena, u vaš oda samas mindik rešpektimen the udžandi nacija,“ do-phenda o thagaris o Kumar u muľa. Kada so kerdä o thagaris bares chofarda le devles De-vel, bo džanelas, hoj oda šaj avel agor le tha-garipnaske Romistan. Napregela but u o Džubaris, Čandaris the o Gamešis pes chudne te kerel pal o thagariko tronos. Nasas jekhetane, u oda musarelas o thagaripen. Pal o trin angrusňa the lengri zor pes dodžanle andre aver thagaripena u kezdinđa o mariben pal kala angrusňa. Vesekedišagos mařkar o Džubaris, Čandaris the Gamešis len phagľa u ligenda kija oda, hoj lenge o angrusňa čor-de. O del Devel peske diňa te vičhinel savore Romen andal o thagaripen anglo sentno tras-tuno hedos the sentno rukh Kalpavrikša. „Kala trin džene tumen chochade,“ phenda o Devel u sikađa pro Džubaris, Čandaris the Gamešis. „Lengro kamiben kijo love kerdä oda, hoj tu-mar o thagaripen Romistan perel tele andro phujipen. Dine peske te čorel avre manušen-ge trin angrusňa, save tumen eftavardeš berš bimarnas“ dodiňa o del Devel. Phundrađa o vasta u mek phenda: „Džan andre luma u ro-den ola angrusňa! Medik len naarakhena, džala tumenge namištes. Avena mindik bi-jekhetane the bizorale, tumare avrikerdipena the džaňiben ňiko nakamela u na avena rešpektimen the udžando nacija. Akor pes o sentno trastuno hedos prepela tel e phuv u ačhiľa odođ bari chev. O sentno rukh Kalpa-vrikša pes rozpeľa pro cikne kotora u chudne te labol. O Roma pes rozdenašle pro dojekh lumakre seri u o thagaripen Romistan našľila. Kola angrusňa roden dži adadives.

Napisal a preložil: Igor Dužďa

Eva Mária Dužďová

Ocenení Rómovia

◆ **Zuzana Kumanová**
Pribinov kríž I. triedy za mimoriadne zásluhy o sociálny rozvoj Slovenskej republiky v oblasti etnografie a histórie.

◆ **Roman Patkoló**
Pribinov kríž I. triedy za mimoriadne zásluhy o kultúrny rozvoj Slovenskej republiky v oblasti interpretačného umenia.

◆ **Klára Orgovánová**
Rad Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy o rozvoj demokracie a o ochranu ľudských práv a slobôd.

na ktorej návštevníci uvidia zbierkové predmety z fondov troch múzeí. Podľa slov kurátorky výstavy Ľudmily Pulišovej z GMM ide v prípade Fertóa o jedného z najvýraznejších predstaviteľov rómskej neprofesionálnej výtvarnej tvorby.

„Fertó sa narodil v roku 1921 v obci Gemerská Ves. Rezbárstvu sa začal venovať pomerne neskoro, v 80-tych rokoch 20. storočia, po smrti manželky. Za relatívne krátke obdobie (zomrel v roku 1996) stihol vytvoriť pomerne rozsiahly súbor takmer 200 drevených plastiek a reliéfov,“ priblížila Pulišová.

Autor podľa jej slov pracoval technikou vyrezávania do drevených soklíkov a reliéfov z lipového alebo orechového dreva. Pri svojej tvorbe využíval námety z tradičného aj súčasného života Rómov a Nerómov ako aj cirkevné motívy.

„Najviac mu však učarovali námety z obyčajného života Rómov – hudobníkov, ktorých zvečnil do figúrok rómskych muzikantov pri hre v krčme, na zábavách a na svadbách. Zachytil aj kočovných Rómov, rómske osady, pohreby a rozprávkové motívy,“ dodala kurátorka.

Zástupcovia regiónov a menších sa podieľajú na stratégii rozvoja ich kultúry

Bratislava, 17. november (TASR) – Kancelária štátneho tajomníka Ministerstva kultúry SR informovala, že od 19. novembra sa začínajú menšinové participatívne pracovné stretnutia. Spolu s ministerstvom sa podieľajú na tvorbe Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín.

◆ **Divadlo Romathan. Foto: J. Ferenc**

„Od júna 2018 ministerstvo kultúry neustále pracuje na tvorbe Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín. Stretnutia regionálnych pracovných skupín prebiehali do polovice októbra. Výsledky stretnutí spracovala interná pracovná skupina. Participatívne stretnutia národnostných menšín sa začínajú budúci týždeň,“ vysvetlil Konrád Rigó, štátny tajomník MK SR.

Participatívne stretnutia majú prispievať k obsahu a kvalite stratégie. Rezort avizoval, že ich bude celkovo osem, a dokončenie stratégie odhaduje na jar 2019. Príslušných odborníkov z každej registrovanej národnostnej menšiny na Slovensku do jednotlivých pracovných skupín navrhol odbor kultúry národnostných menšín spolu s Fondom na podporu kultúry národnostných menšín a s expertmi vnútornej pracovnej skupiny.

Odborné terminologické slovníky bude možné stiahnuť si do mobilu

Bratislava, 12. november (TASR) – Odborné terminologické slovníky, ktoré príslušníkom národnostných menšín pomáhajú v komunikácii na úradoch, bude môcť mať každý záujemca u seba, vo vrecku. Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny ponúka možnosť stiahnuť si zo svojej webovej stránky jednotlivé slovníky do počítača či mobilu.

„Slovníky slúžia na zjednodušenie, uľahčenie a zefektívnenie používania menšinových jazykov v úradnom styku,“ pripomenul splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny László Bukovszky. „Preto sme pripravili modernú a užívateľsky prístupnú verziu, aby ich tí, ktorí ich potrebujú, mohli pri komunikácii s úradmi kedykoľvek využiť,“ dodal.

Terminologické slovníky sú určené zamestnancom orgánov verejnej správy, ktorí v každodennej komunikácii využívajú jazyky národnostných menšín, ďalej pre tlmočníkov a prekladateľov, ako aj pre občanov, ktorí pri vybavovaní svojich úradných záležitostí potrebujú používať odborné terminologické výrazy v menšinových jazykoch. V roku 2012 vznikli prvé tri slovníky, slovensko-maďarský, slovensko-rusínsky a slovensko-rómsky, v roku 2015 k nim pribudol i slovensko-ukrajinský slovník.